

İHYA

İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi
International Journal of Islamic Studies

**EDİRNE MÜFTÜSÜ KUREYŞİZÂDE MEHMED FEVZÎ EFENDİ VE
REVÂYIHU'L-FEVÂYİH FÎ SENÂYİHİ'L-MEDÂYİH ADLI ŞİİR MECMUASI**

QURAYSHIZADE MEHMED FEVZI EFENDI "MUFTI OF EDİRNE" AND POETRY
COLLECTION NAMED REVÂYIHU'L-FEVÂYİH FÎ SENÂYİHİ'L-MEDÂYİH

Gökhan COŞGUN

Arş. Gör., Hitit Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi,
g_cosgun03@hotmail.com, orcid.org/0000-0001-8052-9358

Metin YILDIRIM

Doktora Öğrencisi, MEB, Keçiören Atatürk AİHL Ankara
suhanperver@windowslive.com, orcid.org/0000-0001-5066-302X

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 31 Mart 2021 / 31 March 2021

Kabul Tarihi / Accepted: 12 Haziran 2021 / 12 Jun 2021

Yayın Tarihi / Published: 25 Temmuz 2021 / 25 July 2021

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Temmuz-Güz / July – Autumn 2021

Cilt / Volume: 7, **Sayı / Issue:** 2, **Sayfa / Pages:** 1046-1085.

Cite as / Atıf: Coşgun, Gökhan-Yıldırım, Metin. “Edirne Müftüsü Kureyşizâde Mehmed Fevzî Efendi Ve Revâyihu'l-Fevâyih Fî Senâyihî'l-Medâyih Adlı Şiir Mecmuası [Qurayshizade Mehmed Fevzi Efendi "Mufti of Edirne" and Poetry Collection Named Revâyihu'l-Fevâyih fî Senâyihî'l-Medâyih]”. İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi- İhya International of Islamic Studies 7/2 (Temmuz/July 2021), 1046-1085.

Plagiarism / İntihal: This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software. / Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

Etik Beyan / Ethical Statement:

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Yazar(lar) / Author(s):

Gökhan Coşgun - Metin Yıldırım

Finansman / Funding

Yazarlar, bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadıklarını kabul ederler / The authors acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Yazar Katkıları / Author Contributions

Çalışmanın Tasarlanması / Conceiving the Study: G.Coşgun(%45), M.Yıldırım (%55)

Veri Toplanması / Data Collection: G.Coşgun (%45), M.Yıldırım (%55)

Veri Analizi / Data Analysis: G.Coşgun (%55), M.Yıldırım (%45)

Makalenin Yazımı / Writing up: G.Coşgun (%50), M.Yıldırım (%50)

Makale Gönderimi ve Revizyonu / Submission and Revision: G.Coşgun (%55),M.Yıldırım (%45)

Çıkar Çatışması / Competing Interests

Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan ederler / The authors declare that they have no competing interests.

Öz

Kureyşizâde Mehmed Fevzî Efendi, 19. yüzyıl Osmanlı ulemasının dikkate değer bir örneğidir. İlimiye sınıfından olması hasebiyle devletin çeşitli kademelerinde müftü, müderris, kadı, naip, vaiz gibi hizmetlerde bulunmuş, İmparatorluk coğrafyasının Edirne'den Bursa ve Balıkesir'e; Kayseri'den Ankara, Antalya ve Bitlis'e; Bosna'dan Halep, Kudüs ve Medine gibi önemli merkezlerine kadar dört bir köşesinde uhdesine verilen görevleri hakkıyla ifa etmiştir. Belki bunlardan daha önemlisi ortaya koyduğu büyük bir yekun tutan eserlerinin, hem kendi zamanında rağbet görmesi hem de günümüz araştırmacılarının ve okurlarının ilgisine mazhar olmasıdır. O, İslam kültürünün temelini oluşturan üç dili çok iyi derecede bilen ve bu dillerde hemen her konuda eserler telif eden klasik bir Osmanlı münevveridir. "Edirne Müftüsü" olarak tanınan Kureyşizâde Mehmed Fevzî Efendi hakkında bugüne kadar değerli araştırmalar yapılmış; kitaplar ve makaleler yayımlanmış, bildiriler sunulmuştur. Ancak onun eserlerinin sayısına oranla bu çalışmaların artması gerekmektedir. Bu sebeple Kureyşizâde'nin, hakkında bugüne kadar herhangi bir çalışma yapılmamış eserlerinden biri olan *Revâhiyu'l-fevâiyih fî senâyihi'l-medâiyih* adlı çoğunlukla dinî içerikli şiirlerden oluşan manzum eseri çalışmamızın konusunu oluşturmaktadır. Bu makalede; mezkûr eserin tanıtılıp incelenmesi, Türk İslam edebiyatı içerisindeki yerinin tespit edilmesi ve çeviriyazılı metninin ortaya konması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kureyşizade, Mehmed Fevzi, Naat, Şiir mecmua

Abstract

Qurayshizade Mehmed Fevzî Efendi, who is a remarkable example among 19th-century Ottoman scholars, has served in various titles such as a professor, judge, vice president, preacher, and mufti. He fulfilled his duties in all areas from Edirne, Bursa, Balıkesir, Kayseri, Ankara, Antalya, Bitlis, and also from Bosnia to important centers such as Aleppo, Jerusalem, and Medina. His works, on the other hand, maybe more important as they are both in demand in the 19th-century and among today's researchers and readers. He is a classical Ottoman scholar who knows and writes in the three languages that form the basis of Islamic culture very well. Valuable research has been done on Qurayshizade Mehmed Fevzî Efendi, also known as "Mufti of Edirne"; books and articles have been published and papers have been presented to the community. However, the number of these studies should increase compared to the number of his works. In this respect, one of the works of the Qurayshizade that have not been studied until today, *Revâhiyu'l-fevâiyih fî senâyihi'l-medâiyih*, is the subject of our study. This article aims to introduce and analyze the mentioned work, to determine its place in Turkish-Islamic literature, and to reveal its translated text.

Keywords: Qurayshizade, Mehmed Fevzî, Naat, Poetry Collection

Extended Abstract

Qureyshizade Mehmed Fevzî Efendi, whose real name was Mehmed Ali, was born in 1242 (1826) in the Tavas district of Denizli. He was known as "Edirne Mufti" Fevzî Efendi because he served as mufti for many years in Edirne. It has not been determined how Mehmed Fevzî Efendi was given the nickname Qureyshizade, for whom there is no information about his father, Ahmed Şâkir Efendi. Details about his life are based on the information he gave in his own works.

Mehmed Fevzî Efendi, who started his education at a young age, first went to Manisa. Fevzî Efendi, who went on a pilgrimage from Manisa when he was only 13-14 years old, received knowledge from important figures of the period during his years in Mecca. Mehmed Fevzî Efendi was also interested in Sufism in this process. He completed his education at the age of 16-17 and got permission to give lessons. Later, he returned to Istanbul and was appointed to Edirne, where he would serve for twenty years. Although he had different duties, he mostly served as a mufti. Qureyshizade, who also served as a judge in three different periods, died in his home in Istanbul in 1318 (1900). His grave is in the Fatih Mosque graveyard.

Kureyşîzâde Mehmed Fevzî Efendi is a classical Ottoman scholar with the conditions he grew up in, the education he received and the works he produced. He served in the great centers of the Ottoman Empire at that time and wrote dozens of works. Mehmed Fevzî Efendi who gave his works primarily in the fields of religious sciences such as fiqh, theology, tafsir, logic and mysticism also wrote many literary works in verse and prose.

Mustafa Uzun introduced Mehmed Fevzî Efendi, who is not well known by the scholarship community, in detail in an article. After that, both he and other researchers have put forward different studies about Mehmed Fevzî Efendi. Although the majority of them are in the field of theology, the number of studies on Mehmed Fevzî Efendi has gradually increased and a rich literature has begun to form. However, these studies don't cover all of Mehmed Fevzî Efendi's works. He has many works that are still waiting to be examined.

Mehmed Fevzî Efendi is a very productive scholar. Some of his works are not extended ,more of a booklet. Some of Mehmed Fevzî Efendi's poems, such as his mawlids, religious masnavis, miraciyyes, regâbiyyes, songs, and a small part of his naats, as well as the commentary on the burde, have been published by different researchers. Apart from these, no study has been done yet about his poems in different mecmuas.

Mehmed Fevzî Efendi, with a few exceptions, wrote his works in Turkish. He is also professional enough to use Arabic and Persian successfully. A total of 76 works of Mehmed Fevzî Efendi, 28 in the field of religion and mysticism, 21 in the literary field, and 27 in other fields, have been identified. Revâhiyu'l-fevâiyih fî senâiyihî'l-medâiyih, which is the subject of this article, is also included under the title of his poetic literary works.

Revâhiyu'l-fevâiyih fî senâiyihî'l-medâiyih is a verse mecmua composed of religious poems written by Qureyshîzâde Mehmed Fevzî Efendi in Turkish. The place and date of publication of this 16-page treatise are unknown. The author has another work called Hediyye-i Fevzî, which is similar to Revâhiyu'l-fevâiyih in terms of form and content, mostly consisting of poems in the naat genre. Some poems in these two works are common. In this article, besides examining the work named Revâhiyu'l-fevâiyih fî senâiyihî'l-medâiyih in terms of form and content, both works were also compared.

Revâhiyu'l-fevâiyih fî senâiyihî'l-medâiyih is an important work in terms of dealing with different issues related to our religious literature. In the work, besides the love of the Prophet and religious factors, there are places-cities, sacred time periods, poems and verses about individuals. In addition, the author wrote poems about his respect and devotion to Sultan Abdulhamid, one of the important

political figures of that period. On the other hand, due to Mehmed Fevzî Efendi's being a scholar from a madrasah and his devotion to the religion of Islam, the subject of many of his poems is his emphasis on sharia and sharia provisions.

The language of the work is plain, according to the literary understanding of the period, despite the large number of Arabic and Persian words it uses. The author, who was from the scholarship class, had a strong madrasa education and was also one of the important professors of his time, has used three languages in this work.

The simpleness of expression, which is seen in many artists who write poetry on religious and didactic subjects, is also found in some of Mehmed Fevzî Efendi's poems. However, there is a lyrical and sincere expression in the poems about the Prophet. Mehmed Fevzî Efendi's potential of the literary language and easy writing of poetry are also seen in this work, as all researchers who examine his works have stated. Mehmed Fevzî Efendi could not take care of his works enough because he was a scholar who wrote a lot. We can say that one of the reasons for this situation is that it puts aesthetic concern in the background and keeps social benefits ahead. For this reason, there are some structural negligences in this work. This situation is mostly found in the factors of rhythm and rhyme.

Mehmed Fevzî Efendi, in his work called Revâyihu'l-fevâyah fî senâyihi'l-medâyah, which is considered as one of the examples of our classical religious literature, presented the examples of verse types such as naat, munacaat, mawlid, miraciye and hymn. The work is a poetry mecmua which 41 religious poems are included. The fluent language and style of the poems in the work is one of the remarkable works of our religious literature, especially the naat genre, which has not been emphasized so far, but with its verses that can be considered successful, and its diversity in subjects.

Giriş

19. yy. Osmanlı Devleti için siyasi, askerî, sosyal ve kültürel gibi pek çok açıdan belki de en buhranlı asır olmuştur.¹ Dönemin bazı Osmanlı aydınları Batı tecrübesinin sonucu olan modernleşmenin hızla çökmekte olan devleti ayakta tutarak eski görkemli günlerine tekrar döndürecek yegâne çıkış yolu olduğunu düşünmekteydiler. Diğer taraftan halkın ve birçok aydının nezdinde Batı hayranlığı ve taklitçiliği şeklinde anlaşılan ve uzun süre bu algıyı aşamayan modernleşme çabaları, Tanpınar'ın ifadesiyle bir “medeniyet krizine”² neden olmuştur. Osmanlı aydınlarının bu süreçte takındıkları tavır ve aldıkları konum; Batılılaşmaya körü körüne bağlılık, Batılılaşmayı toptan reddetme ya da daha ılımlı bir tutumla orta yolu tercih etme gibi farklı şekillerde tezahür etmiştir.

Ömrünün tamamını (1826-1900) bu buhranlı asır içinde tamamlayan Kureyşîzâde Mehmed Fevzî Efendi; çevresi ve yetişme tarzı, dinî hassasiyetleri, aldığı medrese eğitimi ve hocalığı, ortaya koyduğu eserleriyle tam manasıyla klasik bir Osmanlı âlimi olup mensubu olduğu Türk-İslam medeniyetinin dünya görüşünü temsil etmiştir. Fevzî Efendi İslam'ı, müslümanları ve onların değerlerini sarsmaya yönelik yayınlara karşı reddiye mahiyetinde mücadele eserleri kaleme almış bir müelliftir.³ Yaşadığı dönemde -görevlerinden birine izafeten- “Edirne Müftüsü” olarak tanınan Mehmed Fevzî Efendi, İmparatorluk coğrafyasının o günkü büyük merkezlerinde görev yapmış ve neredeyse ömrünün her yılına bir eser düşecek oranda eser telif etmiştir. Eserlerini fıkıh, kalam, tefsir, mantık, tasavvuf gibi dinî ilimler alanında yoğunlaştıran Mehmed Fevzî Efendi manzum ve mensur olmak üzere çok sayıda edebî eser de kaleme almıştır.

Kureyşîzâde Mehmed Fevzî Efendi gibi son devir Osmanlı uleması içinde temayüz etmiş ancak unutulmuş bir âlimi 1995 yılında yazdığı bir ansiklopedi maddesiyle⁴ ilim âlemine tanıtan Mustafa Uzun, on yıl kadar sonra yine Kureyşîzâde'nin bir diğer eseriyle ilgili yazdığı makalesinde “... bu önemli sîma, pek çok emsâli gibi, günümüzde maalesef unutulmuş görünmektedir. Bu Osmanlı âlim ve şairinin aradan geçen yıllara rağmen hâlâ Türk-İslam Edebiyatı literatüründe lâyük olduğu yeri almadığını görünce...”⁵ diyerek ilim âleminin devam eden kayıtsızlığından yakınmaktadır. Bu serzeniş karşılık bulmuş olmalı ki aynı yıldan başlayarak bugüne kadar Mehmed Fevzî Efendi hakkında yapılan çalışmaların sayısı gittikçe artmış, zengin bir literatür oluşmaya başlamıştır. Ancak maalesef bu çalışmalar Mehmed Fevzî Efendi gibi oldukça üretken bir âlimin eserlerinin tamamını kapsar nitelikte değildir. Onun henüz incelenmeyi bekleyen din, tasavvuf ve edebiyat sahalarında birçok eseri kütüphane raflarında gün yüzüne çıkarılmayı beklemektedir. Diğer yandan, bugüne kadar Mehmed Fevzî

¹ İlber Ortaylı'nın bir kitabına da adını verdiği şekilde 19. yüzyılı “İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı” diye tanımlamak kabul gören bir kullanım olmuştur. İlber Ortaylı, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, Hil Yayınları, İstanbul, 1983.

² Ahmet Hamdi Tanpınar, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1977, s. 101.

³ Mustafa Uzun, *Mehmed Fevzî Efendi ve Mevlidleri, Mevlid Külliyyatı -Tanzimat'tan Günümüze- III*, DİB Yayınları, Ankara, 2016 s.59

⁴ Uzun, Mustafa (1995).”Fevzî Efendi Edirne Müftüsü”.*İslam Ansiklopedisi*.(DİA), İstanbul, c.XII, s.506-509.

⁵ Uzun, Mustafa (2007).” Mevlid Edebiyatında Önemli Bir Son Devir Şairi: Mehmed Fevzî Efendi ve Mevlidleri”. *MÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 33, s. 88.

ve eserleri üzerine yapılan çalışmaların büyük bir kısmı onun dinî sahada yazdığı eserlerine yoğunlaşan araştırma ve incelemelerden oluşmaktadır. Her ne kadar mevlidleri, dinî mesnevileri, miraciyyesi, regaibiyyesi, şarkıları ve naatlarının pek az bir kısmıyla bürde şerhi gibi bazı şiirleri değişik araştırmacılar tarafından yayımlanmış olsa da toplamda yetmiş altı eseri bulunan Mehmed Fevzî Efendi'nin, geride değişik eserlerinde yer alan ve incelenmeyi bekleyen çok sayıda şiiri bulunmaktadır.⁶ Mehmed Fevzî Efendi'nin yukarıda saydığımız edebî türlerdeki eserlerine *Menâsik-i Hac*⁷ adlı eserini ve *Naat Mecmuası*'ni⁸ da ekleyecek olursak Türk İslam edebiyatında hemen her türde kalem oynatmış böyle daha kaç müellifin olduğu ayrı bir araştırma konusudur.

Bu bağlamda, Mehmed Fevzî Efendi'yi ortaya koyduğu eserlerinin çoğunu dinî ilimlere teksif etmesi yönünden bir din âlimi saymanın yanında yazdığı yirmiyi aşkın edebî eseriyle - edebî kıymetleri ayrı ve geniş bir değerlendirmenin konusu olmakla birlikte- Türk İslam edebiyatının bir temsilcisi olarak rahatlıkla sayabiliriz.

Mehmed Fevzî Efendi'nin makalemizin esas konusunu teşkil eden *Revâhiyu'l-fevâiyih fî senâyihî'l-medâyih* adlı eserine geçmeden önce hayatı ve eserleri hakkında kısaca bilgi vermek yerinde olacaktır.

1- Mehmed Fevzi Efendi'nin Hayatı⁹

Asıl adı Mehmed Ali olan Mehmed Fevzî Efendi, 1242 (1826) yılında Denizli'nin Tavas (eski adı Yarangüme) ilçesinde doğdu.¹⁰ Edirne Müftüsü Fevzî Efendi diye tanınmasının nedeni Edirne'de uzun yıllar müftülük vazifesinde bulunmasındandır. Fevzî mahlasını, pek genç yaşta çıktığı hac yolculuğu sırasında Trabzonlu bir zattan almıştır.¹¹ Babası Ahmed Şâkir Efendi hakkında herhangi bir bilgi olmadığı gibi kendisinin de kullandığı Kureyşizâde lakabının

⁶ Mehmed Fevzi Efendi'nin değişik eserlerinde dağınık halde bulunan bütün şiirlerini topladığımız “*Edirne Müftüsü Kureyşizade Mehmed Fevzi Efendi ve Şiirleri*” adlı çalışmamız yayımlanma sürecindedir.

⁷ Menasikü'l-hac türünde geniş bilgi için bkznz. : Seydi Kiraz, “*İndî'nin Manzum Menasik-i Hacc'ı*” Fenomen Yay, Ankara, 2020

⁸ “ ... kendisi Türk edebiyatında muhtemelen Hz. Peygamber'le ilgili en çok eser veren müelliflerden biri olmanın yanında, sadece naatlardan müteşekkil Divan tertip eden birkaç şairden de biridir.” Mustafa Uzun, *Dinî Edebiyatımızın Son Temsilcilerinden Mehmed Fevzî Efendi ve Dinî Mesnevileri*, Mârifet Yayınları, İstanbul 1996, s.11'den aktaran: Ömer Yılmaz, *Kureyşizâde Mehmed Fevzî Efendi Hayatı-Eserleri-Fikirleri*, İzmir, 2014

⁹ Mehmed Fevzî Efendi hakkında kapsamlı monografik bir incelemeyi, âlimin tasavvufî yönünü ayrıntılı bir şekilde tahlil eden Ömer Yılmaz yapmıştır: Ömer Yılmaz, *Kureyşizâde Mehmed Fevzî Efendi Hayatı-Eserleri-Fikirleri*, İzmir, 2014. Mehmed Fevzî Efendi'nin hayatı ve eserleri için ayrıca bakınız: Mustafa Uzun, “Fevzî Efendi Edirne Müftüsü”. *İslam Ansiklopedisi* (DİA), İstanbul, 1995, c.XII, s.506-509.; Neriman Baybara, *Kureyşî-zâde Mehmed Fevzî Efendi Hayatı ve Eserleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi SBE, Ankara 2007; Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, Haz. Mustafa Tatçı, Cemal Kurnaz, Bizim Büro Basımevi, Ankara 2000; İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, C.1, Haz. Müjgan Cunbur, AKMB Yayınları, Ankara 1999; Mustafa Uzun, *Dinî Edebiyatımızın Son Temsilcilerinden Mehmed Fevzî Efendi ve Dinî Mesnevileri*, Mârifet Yayınları, İstanbul 1996; Gülten Okutan, “Fevzi” maddesi, *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*, C.4, AKMB Yayınları, Ankara 2004; Mustafa Uzun, “Mevlid Edebiyatında Önemli Bir Son Devir Şairi: Mehmed Fevzî Efendi ve Mevlidleri”. *MÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 33, İstanbul 2007.

¹⁰ Mustafa Uzun, “Fevzî Efendi Edirne Müftüsü”. *İslam Ansiklopedisi* (DİA), İstanbul, 1995, c.XII, s.506-509.

¹¹ Ömer Yılmaz, *Kureyşizâde Mehmed Fevzî Efendi Hayatı-Eserleri-Fikirleri*, İzmir, 2014.,s.22.

nereden geldiği tesbit edilememiştir. Hayatıyla ilgili ayrıntıların önemli bir kısmı kendi eserlerinde verdiği bilgilere dayanmaktadır.¹²

Mehmed Fevzî Efendi eğitimini sürdürmek için önce Manisa'ya gitmiş ve orada Müftü Evliyâzâde Ali Rıza Efendi'den ders almıştır. Henüz 13-14 yaşlarında Manisa'da, 1256 (1840) yılında hac niyetiyle yola koyulan Fevzî Efendi, Mekke'de bulunduğu 1257-1259 (1841-1843) yılları arasında bir taraftan devrin önemli şahsiyetlerinden ilim tahsiline devam ederken diğer yandan Arapça tefsir dersleri vermiştir.¹³ Buradan henüz 16-17 yaşlarındayken ders verecek kadar kendini yetiştirdiği anlaşılmaktadır. Tasavvufa da ilgi duyan Mehmed Fevzî Efendi devrin önemli mutasavvıflarından Nakşibendî şeyhi Abdullah Efendi'ye intisap etmiştir.¹⁴ Hac görevini ifa ettikten sonra tekrar Manisa'ya dönen Fevzî Efendi burada yarım kalan eğitimini tamamlayarak icazet almış ve ardından İstanbul'a gitmiştir. İlk görev yeriyle ilgili net bilgi bulunmamakla birlikte Ömer Yılmaz, kitaplarının basım yerlerindeki bazı ipuçlarından hareketle onun İstanbul'da bir süre boş kaldıktan sonra yirmi yılını geçireceği Edirne'ye tayin olduğunu bildirmektedir. Burada müderrislikle başlayan memuriyet hayatı değişik görevlerle devam etmiştir.

Fevzi Efendi, müderrislik ve müftülük gibi ilmî görevleri yanında naiplik, mevleviyetlik ve kazaskerlik gibi idari görevlerde de bulunmuştur. Bazen görev yerleri arasında kısa süreli boşluklar olmuşsa da sırasıyla Edirne, Antalya, Mostar, Hersek, Ankara, Halep, Kudüs, Kayseri, Bitlis, Balıkesir ve Medine'de görev yaptıktan sonra nihayet tekrar Edirne'ye dönmüş; Osmanlı coğrafyasının Balkanlar'dan, Anadolu ve Hicaz'a kadar çok farklı yerlerinde ilmî ve idarî görevlerini yerine getirmiştir. 1310 (1892) tarihinde Anadolu Kazaskerlik payesini, 1312 ve 1316 (1894-1898) tarihlerinde olmak üzere iki kere de Rumeli Kazaskerlik payesini almıştır.¹⁵ 1318 (1900) yılında İstanbul Karagümrük'teki evinde vefat etmiş ve Fatih Camii haziresine defnedilmiştir.

2- Mehmed Fevzi Efendi'nin Eserleri

Mehmed Fevzî Efendi'nin en bariz vasıflarından biri oldukça üretken bir âlim olmasıdır. Öyle ki yazdığı yetmiş altı eseriyle ömrünün her yılına neredeyse bir eser düşmektedir. Eserlerinin bazıları hacimce azdır ve risale özelliği göstermektedir. Eserlerinde başta Türkçe olmak üzere Arapça ve Farsçadaki mahareti onun âlim vasfının kanıtlarındandır. Burada dikkate değer bir diğer konu da Mehmed Fevzî Efendi'nin aşağıdaki tasnifte görüleceği üzere çok farklı alanlarda kalem oynatabilme yetkinliğine sahip bir müellif olmasıdır. Eserlerinin sayısı ve tasnifi konusunda kaynaklar farklı tespitlerde bulunmuşlardır.¹⁶ Bütün eserlerini

¹² Mustafa Uzun, a.g.m. s. 506.

¹³ Ömer Yılmaz, a.g.e. s. 24.

¹⁴ Mustafa Uzun, a.g.m. s. 506.

¹⁵ Ömer Yılmaz, *Kureysizâde Mehmed Fevzî Efendi Hayatı-Eserleri-Fikirleri*, İzmir, 2014.,s.209.

¹⁶ Kendi eserlerinin listesini verdiği ve baskı yılı olmayan *Fihristü'l-âsâr*'da Mehmed Fevzî Efendi altmış beş eserinin adını zikretmektedir. Mustafa Uzun DİA Fevzî Efendi maddesinde yetmiş beş eserinin olduğunu ayrıca iki yazma eserinin bulunduğunu bildirmektedir. Mehmed Fevzî Efendi hakkında ilk yüksek lisans tezini yapmış olan Neriman Baybara altmış altı eserinin olduğunu bildirmektedir. Ömer Yılmaz ise yaptığı kapsamlı tarama sonucunda "... eserlerinin toplam sayısının yetmiş altı olduğu kesinlik kazanmaktadır." tespitinde bulunmuştur.

burada tekrar etmek makalenin sınırlarını aşacağı için bir fikir vermek amacıyla Ömer Yılmaz'ın yaptığı tasnifi ana hatlarıyla vermekle yetiniyoruz:¹⁷

A-Dinî Eserleri

1. Tasavvufla İlgili Eserleri (Beş eser.)
2. Tefsirle İlgili Eserleri (Sekiz eser.)
3. Kelamla İlgili Eserleri (iki eser.)
4. Fıkıh / İbadetle İlgili Eserleri (Yedi eser.)
5. Ahlakla İlgili Eserleri (Altı eser.)

B-Edebî Eserleri

1. Manzum Eserleri (On beş eser.)
2. Mensur Eserleri (Altı Eser.)

C-Arap Dili ve Belâgatiyle İlgili Eserleri (Üç eser.)

D-Siyasetle İlgili Eserleri (Beş eser.)

E-Diğer Eserleri (Sekiz Eser.)

F-Nüshası Elde Edilemeyen Eserleri (On bir eser.)

G-Mehmed Fevzî Efendi'ye Atfedilen Eserler (iki eser.)

Yukarıda görüldüğü üzere Mehmed Fevzî Efendi'nin din ve tasavvuf alanında 28, edebî alanda 21, diğer alanlarda 27 olmak üzere toplamda 76 eseri tespit edilmiştir. Bu makaleye konu olan *Revâhiyu'l-fevâyah fî senâyihi'l-medâyih* de onun manzum edebî eserleri başlığı altında yer almaktadır.

3- *Revâhiyu'l-Fevâyih Fî Senâyihi'l-Medâyih*

Revâhiyu'l-fevâyih fî senâyihi'l-medâyih, Kureyşizâde Mehmed Fevzî Efendi'nin dinî şiirlerden oluşan Türkçe kaleme aldığı manzum bir mecmuasıdır. Basım yeri ve tarihi belli olmayan, 16 sayfalık eserin sonunda “*Edirne Müftü-i esbâkı Kureyşî-zâde el-Hâc Muhammed Fevzî Efendi'niñ Revâhiyu'l-fevâyih fî Senâyihi'l-medâyih nâm mecmu'a-i manzûmesidir.*” ibaresi yer almaktadır.

Eserin muhtevasına geçmeden önce bazı ipuçlarından hareketle Kureyşizâde'nin incelediğimiz bu eseriyle *Hediyye-i Fevzî* adlı diğer bir manzum eserinin yazılış sıralarıyla ilgili çıkarımlarda bulunmak yerinde olacaktır.

Müellifin, biçim ve içerik açısından *Revâhiyu'l-fevâyih*'e benzeyen *Hediyye-i Fevzî* adlı eseri, çoğunluğu na't türünde şiirlerden oluşan farklı beyit sayılarında toplam 25 şiirin bulunduğu¹⁸ bir diğer mecmuasıdır. Bu eserlerin yazılış sıralarını tespit edebilmek için önce *Revâhiyu'l-fevâyih fî senâyihi'l-medâyih*'in son sayfasında geçen manzum hatimesine dikkat edilmelidir:

*Kâffe-i âşârımı tevfiq-i Mevlâ-yı Mu'în
Etdi iblâğ yetmişe kim cümle te'lîf-i güzîn
Etdim ihdâ cümlesin ihvânıma bil Fevziyâ*

¹⁷ Ömer Yılmaz, a.g.e. s. 60-91.

¹⁸ Uğur Yiğiz, *Edirne Müftüsü Mehmed Fevzî Efendi ve Hediyye-i Fevzî Adlı Eseri*, *International Journal of Filologia*, 3(4), 2020, s. 368

*Hamd ü şükr edib de ben lillāhi Rabbü'l-‘ālemîn*¹⁹

Görüldüğü üzere Mehmed Fevzî Efendi, ikinci dizede bu mecmuanın kendisinin yetmişinci eseri olduğunu belirtmektedir. *Hediyye-i Fevzî* adlı eserinin sebep-i telif bölümünde ise şu bilgi yer almaktadır: “... mevlid-i şerîf tilavet etdirmek tedârik ü teşebbüsünde iken kendi mecmu‘alarının birisinde mevlid-i şerîf ve mi‘râciyye-i şerîfe kırâ‘atını başlamazdan mu‘kaddemce ibtidâ okunmak üzere mu‘kaddemen nazm eylemiş idüğü iki ‘adet ilâhîlere nazarı ta‘alluk eylemiş olduğı cihetle mezkûr ilâhîleri ve bi’l-münâsebet Divân-ı Fevzî nâm dîvânından ve mecmu‘asından ‘ilâveten âtâ’z-zıkr ba‘zî na‘t-ı şerîfleri terķim ve *Hediyye-i Fevzî* nâmiyle tevsîm ü mu‘habbetü li’r-rasûlullâh mevlid-i şerîf ve mi‘râciyye-i şerîfe okudan ihvân-ı dîniyyeye ‘alâ-tarîķi’l-ihdâ takdîm eylemişdir”²⁰

Burada "kendi mecmu‘alarının birisinde mevlid ve miraciyye kıraatlerinden önce okunacak iki ilahi" şeklinde tanıttığı ve *Hediyye-i Fevzî*'ye aldığı iki şiir, *Revâiyhu'l-fevâiyih*'in “*‘Āşık iseñ diñle de ol kām-bîn*” dizesiyle başlayan 9. ilahisi ve “*Cān u dilden ‘āşık iseñ gel beri*” dizesiyle başlayan 10. ilahisidir.²¹ Zaten 9. ilahinin başında “*Mevlid-i şerîf kırâ‘at olunmazdan mu‘kaddem ibtidâsında okunacak ilâhîdir.*” bilgisini ve 10. ilahinin başındaki “*Mi‘râciyye-i şerîfe okunmazdan mu‘kaddem ibtidâsında okunacak ilâhîdir.*” şeklindeki bilgileri müellifin kendisi bu görüşü destekler mahiyette vermiştir. Buna göre *Revâiyhu'l-fevâiyih*'in hatimesinde bu eserinin yetmişinci eseri olduğunu belirten müellif, *Hediyye-i Fevzî*'de de ondan alıntılar yaptığına göre *Hediyye-i Fevzî*'nin müellifin son eserlerinden olduğu ortaya çıkmaktadır.²²

Revâiyhu'l-fevâiyih'in *Hediyye-i Fevzî*'den daha önce yazılmış olmasına bir diğer kanıt olarak aşağıdaki dizeleri gösterebiliriz. Bu dizelerin alındığı manzumeler her iki eserde de bulunmaktadır. Ancak dizelerin *Revâiyhu'l-fevâiyih* nüshasındaki ilk şekilleri vezin açısından kusurluyken *Hediyye-i Fevzî*'deki şekillerinde kusurlar giderilmiştir. Muhtemelen Mehmed Fevzî Efendi bu şiirleri *Hediyye-i Fevzî*'ye alacakken vezinleri kusurlu olan dizeleri tekrar gözden geçirip aşağıdaki şekillerde düzenlemiştir:

“*Düşmenāna ba‘ş olunduñ olmağla dā‘im nezîr*” (RF 2/22)

“*Ba‘ş olunduñ düşmenāna olmağa dā‘im nezîr*” (HF 10/22)

“*Ol sebebden oldı ol üss-i semāvāt metîn*” (RF 22/11)

“*Ol sebebden oldı ol üss-i semāvāt u zemin*” (HF 6/22)

3.1. Eserin Muhteva Özellikleri

3.1.1. Adı ve Yazılış Tarihi

¹⁹ *Revâiyhu'l-fevâiyih*, s.16

²⁰ *Hediyye-i Fevzî*, s.3.

²¹ Ömer Yılmaz, Kureyşîzâde Mehmed Fevzî Efendi Hayatı-Eserleri-Fikirleri adlı eserinin 80. sayfasında *Revâiyhu'l-fevâiyih* tanıtırken “*Revâiyhu'l-fevâiyih*, müellifin *Hediyye-i Fevzî* adlı eserindeki ilahilerin aynen tekrarıyla başlamakta, ilave bazı ilahilerle, Ramazan ve oruç ağırlıklı devam eden Türkçe bir çalışmadır.” demektedir. Ön sözünden de anlaşıldığına göre aslında *Hediyye-i Fevzî*, *Revâiyhu'l-fevâiyih* adlı eserdeki ilahilerin aynen tekrarıyla başlamaktadır.

²² *Hediyye-i Fevzî*'de *Revâiyhu'l-fevâiyih*'ten ikisi ilahi altısı na‘t ve ikisi de gazel olmak üzere on adet şiir alınmıştır. Bunlar metin bölümünde dipnotlarda gösterilmiştir.

Revâhiyu'l-fevâiyih fî senâiyihî'l-medâiyih –birkaç Arapça dize hariç- Türkçe şiirlerden oluşan bir mecmuadır. 16 sayfalık matbu eserin başında ve sonunda herhangi bir bilgi ya da açıklama bulunmamaktadır. Eserin sadece kapağındaki ve ilk sayfasındaki serlevhasında ismi “*Revâhiyu'l-fevâiyih fî senâiyihî'l-medâiyih*” olarak geçmektedir. Eserin telif veya baskı yılına dair de herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak Mehmed Fevzî Efendi’nin son eserini 1318 (1900) tarihinde yazdığını²³ ve aynı yıl vefat ettiğini göz önüne aldığımızda, hatimesinde 70. eseri olduğunu belirttiği *Revâhiyu'l-fevâiyih fî senâiyihî'l-medâiyih*’in de ömrünün sonlarında yazdığı eserlerden olduğu anlaşılmaktadır.

3.1.2. Şekil ve Tür Özellikleri

Eser, başta na’t türünde şiirler olmak üzere farklı türlerin de yer aldığı bir mecmua özelliği göstermektedir. Şiirlerin türü ve şekli ne olursa olsun hemen hepsinin muhtevasını başta Hz. Peygamber sevgisi olmak üzere dinî konular ve müellifin bu meselelerdeki duyguları oluşturmaktadır.

Eserde toplam 41 adet manzume yer almaktadır. Bu manzumelerden 7’sini gazel nazım biçimiyle yazılmış na’tler oluşturmaktadır. Yine gazel nazım biçimiyle yazılmış 3 adet münacaatla, 2’si ilahi 1’i gazel nazım biçimiyle yazılmış 3 adet ramazaniye; mevlid ve mi’raciyeden önce okunmak üzere yazılmış ilahi şeklinde birer manzume bulunmaktadır. Nazım türleri belli olan bu 15 manzumenin dışındaki şiirler de yine dinî edebiyatımızla ilgili konularda kaleme alınmıştır.

Mehmed Fevzî Efendi eserinde tahmislere de yer vermiştir. Eserdeki üç tahmisten ilki, mecmuanın 29. manzumesidir. Şâhidi İbrahim Dede’nin (ö. 957/1550) beş beyitlik “*Bende-i pîr-i ħarâbâtım mürîd-i bâdeyim / Kâşki ben dâ’imâ ħavvâş olaydım bâ’dayım*” matlalı gazelinin tahmisidir. Fevzî Efendi, *Revâiyih*’in 30. manzumesi olan ikinci tahmisi Enderunlu Vasîf’ın (ö.1239/1824) beş beyitlik “*Ķurup ol mehle bu şeb ülfete bir resm-i nefîs/ Eyledik cilve-geh-i ‘aşkı yeñiden te’sîs*” matlalı gazeline yapmıştır. Eserde 38. sırada yer alan üçüncü tahmis Fevzî Efendi’nin çağdaşı olan mutasavvıf Kuşadalı İbrahim Efendi’nin (ö.1261/ 1845) “*Bu müsâfir-ħâneniñ fâniliğın fehm eyleyen / Ħâne-i ħalbinde Ħağdan ħayrı mihmân istemez*” beytine yaptığı bir beyitlik bir tahmistir.

Bunların dışında mecmuada üç müfred ve sonuncusu hatime olan yedi kıta bulunmaktadır.

3.1.3. Şiirlerin Konuları

Eser, dinî edebiyatımızla ilgili değişik konuları ele alması bakımından dikkate değerdir. Eserde ağırlıklı olarak konu edilen Peygamber sevgisi ve dinî unsurların yanında mekânlar-şehirler, kutsal zaman dilimleri, şahıslarla ilgili şiirler ve dizeler yer almaktadır. Bunları genel hatlarıyla şöyle örneklendirebiliriz:

1- *Revâiyih*’in kaside nazım biçimiyle yazılan 22 beyitlik ikinci manzumesinde Mehmed Fevzî Efendi, yeni görevi olan Medine Mevleviyetine başlamadan evvel Hz. Peygamber’e duyduğu sevgisini şöyle dile getirmektedir:

²³ Neriman Baybara tez çalışmasında Mehmed Fevzî Efendi’nin son eseri olarak 1316 tarihli *Envarü’l-Kevakib*’i göstermiş olsa da 1318 tarihli *Ruhu’s-salat* adlı eseri mevcut bilgilere göre müellifin son eseri kabul edilmelidir.

“Medîne-i Münevvere Mevleviyyetine ta’yîn olduğunda gitmezden muḳaddem Ravza-i Muṭahharaya taḳdīm ü irsāl eylediği ‘arz-ı hâldir.”

Birçok şiirinde olduğu gibi bu kasidede de bu göreve layık olmadığını alçak gönüllülükle ifade etmektedir:

“Arz edildi lâ-maḥāle Ravza-i tāb-nākîña
Kim olundu ḥidmet-i ‘ulyāña ta’yîn bu ḥaḳîr”(2/2)

“Etdiler ya’nî Medîne kâdîsî bu bendeñi
Yazdı ḥattâ emr-i sulṭân ile fermânın debîr”(2/4)

“İşbu ni‘met muḳteżâ-yı sebḳ-i taḳdîrdir baña
Yoḥsa ḥâşâ diyemem ki müsteḥaḳdır bu fakîr”(2/6)

2- Mehmed Fevzî Efendi’nin Mekke ve Medine’de görev alması hasebiyle, Ka’be’ye ve Ravza-i Muṭahhara’ya yazdığı şiirleri de dikkate değerdir. *Revâyiḥu’l-fevâyiḥ*’te na’t, münacaat ve ilahi türündeki örneklerinden sonra en fazla yekun tutan şiirleri bu konuda kaleme aldıklarıdır. Yukarıda bahsedilen kasideden başka mecmuanın “*Ellî yedi târiḥinde Mekke-i Mükerrmeye gidib ḥâl-i şîğarında ḥuzûr-ı Ka’be-i ‘ulyâda dersler oḳudaraḳ elli dokuza ḳadar mücâveret ba’dehu ‘avdet etdiyse de yine tekrâr gitmeğe arzû edib bi’l-iştiyâḳ söylemişdir.*” mukaddimesiyle başlayan 7. ve “*Dîger Ān Zemîn*” başlığıyla yer alan 8. gazelleri yanında, 13. gazel ve “*Sâbıḳı gibi yine bu siyâḳda dîger na’t-ı şerîfdir ki ziyâret olunur iken oḳunacaḳdır.*” girişiyle verilen 18. gazel bu konuda yazılmış yek-ahenk şiirlerdendir.

3- *Revâyiḥu’l-fevâyiḥ*’te dinî türler ve kutsal mekânları konu alan şiirlerin dışında farklı konularda şiirler de yer almaktadır. Mesela bir çeşit pendname özelliği taşıyan “*Nasihât u Hikmet*” başlıklı, gazel nazım biçimiyle yazılmış 3. manzumede şeriatın hükümlerine ve “*asrın padişahu*” olarak nitelenen Sultan Abdülhamid’e bağlılığın farz derecesinde olduğu işlenmektedir:

“Anuñcün Fevziyâ farzdır şadâḳat üzre tab’iyyet
Bu ‘asrîñ pâdişâhı Ḥazret-i ‘Abdülḥamîd Ḥâna”(3/5)

Mehmed Fevzî Efendi’nin Sultan Abdülhamid’e duyduğu saygı ve bağlılık yalnızca yukarıdaki beyitle sınırlı değildir.²⁴ Mecmuadaki 2/21, 3/5 numaralı dizelerin yanında “*Manzûm du‘â Maẓmûn*” adlı mecmuanın 14. şiirini de Sultan Abdulhamid Han için yazmıştır:

“Olup şâmil o ḥünkârîñ ‘umûma faẓl u iḥsânı
Göñüller sâye-i luṭfunda ğamdan olmada âzâd”(14/7)

beytiyle Sultan’ın bütün tebasına olan iyilik ve lütufları sayesinde insanların dertlerinden kurtulduğuna;

“Füzûn ender füzûn olsun hemîşe şevket ü şânı

²⁴ Fevzî Efendi kaleme aldığı eserlerin pek çoğunda, hatta kimi eserlerini de tamamen devlete bağlılığını ve halifeye (II. Abdülhamit’e) bağlılığını ve sadakatini açıklamak üzere kaleme almıştır. Ömer Yılmaz, a.g.e. s.51.

Ki bak haylî cevâmi'le minârât eyledi bünyâd" (14/5)

beytiyle Sultan Abdülhamid Han'ın başlattığı imar faaliyetlerine atıfla her tarafın camilerle, minarelerle donatıldığına;

*"Eger hakkında bed-h'âhlik eden varsa bu 'âlemde
İki 'âlemde olsun öyle bir şahş-ı kenüd ber-bâd"(14/8)*

beytiyle Sultan hakkında kötü niyeti olanlara, düşmanlarına beddua eden müellif; aşağıdaki dizelerle de klasik şiir geleneğimizdekine benzer şekilde Abdülhamid Han'a dua etmekte, onun başarılarının ve saltanatının devamı, böyle melek yaratılışlı bir sultanın her daim hayırla yad edilmesi ve ömrünün ve ikbalinin uzun olması için dua etmektedir:

*"Gelîb gîtdikce mâh u sâl Hudâ 'Abulhamîd Hânı
Ede dil-h'âhî üzre naşr u tevfiği ile dil-şâd" (14/3)*

*"Tutuldukca oruclar hem kılındıkca terâvîhler
Serîr-i saltanatda müstedâm etsin ile'l-ebâd" (14/4)*

*"Sezâdır böyle bir sultân-ı zî-şân-ı melek-haşlet
Lisânlarda hemîn hayır du'â ile olunmağ yâd" (14/6)*

*"Şalât u ders 'aķibinde du'âm Fevzî şü mışrâ'dır
Hudâyâ "ömr ü iķbâli Hamîd Hânîñ ola müzdâd"(14/9)*

4- Revâhiyu'l-fevâiyih'te dikkat çeken bir diğer konu da müellifin birçok dizede şeriat ve hükümlerine yaptığı vurgudur. Mehmed Fevzî Efendi'nin bir âlim olması, "Müftî" mahlasını devamlı kullanması onun bu husustaki titizliğinin sebeplerinden olsa gerek. Mecmuanın henüz ilk gazeline *"Şübhesiz kânün-ı Haķdır şer'-i pâk-i Muştafâ"* diyerek başlayan şair; takip eden beyitlerde insanın rahat ve mutluluk bulmasının ancak bütün işlerin şeriata uygun olmasıyla mümkün olacağını, şeriat düşmanlarının asla rahat olmayacağını, şeriatın bütün hastalıkların şifası olduğunu ve Hz. Peygamber'e elest bezminde verdiğimiz sözün gereği olarak uymamız gerektiğini veciz bir şekilde vurgulamaktadır:

*"Ey 'azîzim her umûruñ şer'e taţbîķ eyle kim
Bulasın 'ömrüñde dâ'im râhat u zevķ u şafâ" (1/2)*

*"Görmedim 'âlemde hiç düşmân-ı şer'in râhatın
Mülk ü mâlî târ u mârdır kendi dū-çâr-ı cefâ"(1/3)*

*"Çün demiştîñ ümmetim Peyğambere rûz-ı elest
Şimdi tut mîzân-ı şer'in eyleyüb ahde vefâ"(1/4)*

*"Fevzî müftî olduğundan şöyle iftâ eylemiş
El-cevâb şer'-i şerîfdır cümle emrâza şifâ"(1/5)*

Yukarıdaki beyitlerden başka mecmuanın “*Der-Sitâyiş-i Şerî‘at-ı Muṭahhara*” başlıklı 22. manzumesi de baştan sona aynı konuyu işleyen, yine şeriatın ve hükümlerinin dünyevi ve uhrevi faydalarını sıralayan beyitlerden oluşmaktadır:

“*V’ey marîzû’l-ḳalb olan dârû ararsañ derdiñe*
Sañâ Loḳmân-ı deründur şübhesiz şer‘-i güzîn”(22/9)

“*İlticâ etmek dilerseñ bir penâ-gâha eğer*
Ḳal‘a-i şer‘-i şerîfdir bî-ḫilâf ḫıṣn-ı metîn”(22/10)

“*Çünkü ḳânûn-ı ilâhîdir şerî‘at Fevziyâ*
Ol sebebden oldı ol üss-i semâvât metîn”(22/11)

3.2. Eserin Dil ve Üslup Özellikleri

Edebî eser her şeyden önce malzemesi dil olan bir sanat ürünüdür. Mehmed Fevzî Efendi de güçlü bir medrese eğitimi almış her Osmanlı münevveri gibi Arapça, Farsça ve nihayet anadili olan Türkçeye oldukça hâkim bir âlim-şairdir. *Revâhiyu’l-fevâiyih*’te müellifin bu yönü, kullandığı kelime kadrosunun zenginliğinden de bir şekilde anlaşılmaktadır.

Eserde, Türkçe kelimelere oranla Arapça ve Farsça kelimelerin oranı oldukça fazladır ancak bu durumu o devrin kültürü, dil ve sanat anlayışıyla açıklamak gerekir. Yine de eserin dili, dönemine göre sadedir hükümünü vermek yanlış olmayacaktır. Diğer yandan Mehmed Fevzî Efendi hayattayken edebî çevrelerde dilde sadeleşme tartışmaları yeni yeni başlamıştı ve kararsız bir şekilde yapılmaktaydı. Millî lisanın güçlü ayak sesleri henüz işitilmeye başlanmamıştı.²⁵ Arapça ve Farsça birçok eseri bulunan müellif incelediğimiz bu eserinde sadece dört dizeyi tamamen Arapça kaleme almış²⁶ bunun dışında devrine göre nispeten sade bir dili tercih etmiştir.

Dinî mevzularda kalem oynatan birçok şairin kurtulamadığı bir zaaf olan anlatım kuruluşu, Mehmed Fevzî Efendi’nin *Revâiyihu’l-fevâiyih*’indeki bazı şiirlerde de yer yer bulunmaktadır. Bununla birlikte eserdeki şiirlerin büyük çoğunluğu Hz. Peygamber sevgisi etrafında şekillendiği için lirik ve içten söyleyişlerin hâkim olduğu bu bölümler şairin bahsettiğimiz üslup zaafını izale etmiştir diyebiliriz.

Ayrıca eserde “*Bārîñ ile yārîña bār olma yalvar Bārîñe*” (36/ Kıt’a) gibi ses ve ahenk açısından güçlü, kafiyenin neredeyse mısranın tamamında görünmesi açısından ilginç dizeler de göze çarpmaktadır. Bu dizeler, müellifin edebi maharetini göstermektedir.

Eserde yapısal açıdan bazı özensizlikler göze çarpmaktadır. Bu durum daha çok vezin ve kafiye unsurlarında yer alır. Bazı dizelerdeki vezin kusurları metin bölümünde dipnotlarda gösterilmiştir. Eserde yer yer zorlama kafiyeler görülmektedir: Eserin 3. manzumesi olan “*Nasihât u Hikmet*” başlıklı gazelde “... *esb-i imâna, ... ḫükm-i Ḳur‘âna, ... zât-ı Sübhâna, ... emr ü*

²⁵ “Tanzimat devrinin belli başlı fikir ve kalem sahipleri, Türkçenin gerek fen ve edebiyat dili olarak yeni kılığa girmesi, gerek günlük ihtiyaçları kolayca belirtecek şekilde hayat ve tabiata uyması gereği üzerinde önemle durmuşlardır. Bu konudaki düşüncelerini ilkin ortaya koyan Namık Kemal’dir. Ali Suavi, Ziya Paşa, Ahmed Midhat ve Şemseddin Sami Namık Kemal’i takip ederler.” Agah Sırrı Levend, *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri*, TDK Yayınları, Ankara, 1960, s.113.

²⁶ 2. manzumenin 12, 13, 14. ve 15. beyitlerinin ikinci dizeleri.

fermāna” dizelerindeki zengin kafiye ve redif uyumunu şair, “... *kana kana*” ikilemesini kafiye yapmak suretiyle sekteye uğratmıştır.

Mehmed Fevzî Efendi'nin dile hakimiyetine ve kolay şiir yazma özelliğine eserleri hakkında inceleme yapan tüm araştırmacılar ittifak etmektedirler. Müellifin bu özelliğinin bir sonucu olan, beyitlerdeki cümle yapısını aruzun imkanlarına göre çok değişik şekillerde ters yüz edebilme kabiliyeti aşağıdaki örneklerde görüldüğü gibi yüksektir:

“*Mezāyā-yı atı'ū ya edib idrāk-i diġġātle*
İtā'at-kār olan zıll-i hidān-ı emr ü fermāna” (3/3)

“*Görüldükce semāda bu meh-i pāk-i şeref-āver*
Hezār emşāli eyler şād ola şāh-ı kerem mu'tād” (14/2)

“*Etmeyenler ni'met-i 'uzmālîğın taşdıġ anıñ*
Ķavm-i şūmdur kāffesi hep anlarıñ hem mülhidin” (22/7)

“*Mücerred kendi nefsimdir beni mücrim kılan ġaddār*
Bu ħālî def edip benden dilim pür-şād u mesrūr kı” (24/2)

Müellifin çok eser yazması, yukarıda bahsedilen özelliğinin gelişmesinde etkili olmuştur denilebilir. Gerçi olgunlaşmalarına fırsat tanımadan çok yazması – her sanatçıda olduğu gibi- eserlerinin sanat değerini düşürse de onun amacı çok yazmak ve daha çok insana ulaşarak eserlerini bir nevi halka hizmet için araç olarak kullanmaktır.²⁷

Bir şair olmaktan çok âlim hüviyetini taşıması, pek çok ilim ve tasavvuf erbabında görüldüğü gibi, şiiri bir vasita telakki etmesi, onun, belli bir kabiliyeti olduğu halde şairlik tarafını, devrinin birinci derecedeki isimleri gibi, yeterince geliştirememesiyle sonuçlanmıştır. Mensur eserleri içinde de sık sık şiirleri görülen Fevzî Efendi'nin manzum söylemeye çok yatkın olduğu ve daha çok dinî-hikemi tarzı benimsediği ortaya çıkmaktadır.²⁸

Şiirlerindeki akıcı dilin sebebini kişiliğindeki ilme, edebiyata ve telifata olan yatkınlığına; eserlerindeki zaafı ise bahsedilen yönünün üzerinde durmayıp onu geliştirmeye çalışmaksızın çok yazma kaygısına vermek üslubunu anlayabilmek hususunda önemli bir tespit olacaktır.

3.3. Eserde Kullanılan Nazım Biçim ve Türleri

Revâhiyu'l-fevâiyih fî senâyihi'l-medâiyih'te yer alan şiirlerin nazım şekilleri, türleri ve bu şiirlerde kullanılan vezinler aşağıdaki tabloda toplu olarak ortaya konmuştur.

Sırası	Matla/ İlk nazım birimi	Nazım Türü	Nazım	Beyit/Bend Sayısı	Kalıbı
1	Şühbesiz kânün-ı Ĥaġdır şer'-i pāk-ı Muştafā Her kim i'rāz eyler ise ħasbunallāhu kefā	Na't	Gazel	5	Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün
2	Ey ħayāt-ı ma'neviyyeyle olan Ĥayy-ı Ĥabir V'ey ħabib-i Ĥazret-i Yezdān-ı zū'l-iġsān Kadir		Kaside	22	Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

²⁷ Farklı mecralarda bulunsalar da Mehmed Fevzî Efendi bu yönüyle muasırı olan Tanzimat yazarı Ahmet Midhat Efendi'yle oldukça benzerdir.

²⁸ Mustafa Uzun, Mehmed Fevzî Efendi ve Mevlidleri, *Mevlid Külliyyatı -Tanzimat'tan Günümüze- III*, DİB Yayınları, Ankara, 2016 s.71.

3	Süvâr olup sebât üzre hemîşe esb-i imâna Olan tâbî'î hâkîkât üzre her bâr hûkm-i Qur'âna		Gazel	5	Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
4	Rahmeten li'l-'âleminsin yâ Rasûlallâh meded Âb-ı rüy-ı mürselinsin yâ Rasûlallâh meded	Na't	Gazel	5	Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
5	Sen imâmü'l-enbiyâsın yâ Habîballâh amân Pişvâ-yı aşfiyâsın yâ Habîballâh amân	Na't	Gazel	5	Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
6	Şühbesiz rehber-i (şeh)-râh-ı selâmet tevfiğ Her hâzardan eder insâna şiyânet tevfiğ		Gazel	13	Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün
7	Çünkü gönülüm giryeler etmekdesin leyl ü nehâr Ka'be-i 'ulyâyâ mıdır etdiğün bu âh u zâr		Gazel	8	Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
8	Beyt-i ma'mûra mühâzî oldı bu beytü'l-harâm Öyle fermân etdi zirâ Hazret-i Rabbü'l-enâm		Gazel	9	Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
9	'Aşık iseñ diñle de ol kâm-bîn Cân Muḥammed Muştafâniñ mevlidin Diñleyenden râzîdir Rabb-i Mu'în Cân Muḥammed Muştafâniñ mevlidin		İlahi	5	Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
10	Cân u dilden 'aşık iseñ gel beri Diñle mi'râciyye-i peygamberi Uyma nefse olma öyle serseri Diñle mi'râciyye-i peygamberi		İlahi	8	Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
11	Teşrifinle geldi 'âleme sürür Merḥabâ şad merḥabâ ey şehri-i nür Nür-ı feyzîñ eyledi şerḥ-i şudür Merḥabâ şad merḥabâ ey şehri-i nür	Ramaziye	İlahi	5	Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
12	Vaqt-i 'avdet geldi mi ey pür-şu'â El-vedâ' ey şehri-i rahmet el-vedâ' İşte geldiñ işte gitdiñ bi-nizâ' El-vedâ' ey şehri-i rahmet el-vedâ'	Ramaziye	İlahi	5	Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
13	Bini-i cânıma geldi yine bü-yî Haremeyn Ḥamd ola oldı küşâde baña sü-yî Haremeyn		Gazel	5	Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
14	Bi-ḥamdullah yine mâh-ı şiyâm geldi mübarek bād Olundı cennetü'l-me'vâda ḥayrât-ı ḥisân a'dâd		Gazel	9	Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
15	Müjde ey erbâb-ı tevḥîd geldi ol mâh-ı şiyâm Lutfedüb fetḥ etdi bâb-ı rahmeti Rabbü'l-enâm	Ramaziye	Gazel	5	Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
16	Ger olursa saña tevfiğ-i ilâhî rehnümâ Bî-taḥallûf sü-y-ı maḥşûda gidersin dâ'imâ		Gazel	5	Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
17	Niyâz-mendiz cenâbıñdan şefâ'at yâ Rasûlallâh Ki şâmîndır bize luḫ u 'inâyet yâ Rasûlallâh	Na't	Gazel	8	Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
18	Yâ rasûlallâh mübarek Ravzañın âşâridır Kim hâkîkât ehliniñ ol gülşen ü gül-zâridır	Na't	Gazel	8	Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
19	Her ne süya nigeḥ etsem baña ol yâr görünüñ Şöyle kim seng ü şecer şüret-i dil-dâr görünüñ	Na't	Gazel	9	Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün
20	Sü-y-ı girdâba gider şu pây-ı 'aşk Ṭalğalandı çün yine deryâ-yı 'aşk Pek ḥaṭar-nâkđır hele ol cây-ı 'aşk Ṭalğalandı çün yine deryâ-yı 'aşk			3	Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
21	Cenâbıñdır bize Ḥakdan 'inâyet yâ rasûlallâh Anuñçün isteriz senden şefâ'at yâ rasûlallâh	Na't	Gazel	5	Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
22	Hûkm-i şer'-i Aḥmedidir hûkm-i Qur'ân-ı mübin Kıl kabûl tâ ola her bâr Ḥaḫ umüründe mu'în		Gazel	11	Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
23	Benim säyeyñde ey şâh-ı risâlet şad olur gönülüm Bulup kayd-ı küdürâtdan daha âzâd olur gönülüm		Gazel	8	Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
24	Benim her zenb ü 'işyanım eyâ Gaffâr mağfûr kıl Benim her 'ayb u noḫşânım eyâ Settâr mestûr kıl	Münacat	Gazel	5	Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

Gökhan COŞGUN- Metin YILDIRIM
EDİRNE MÜFTÜSÜ KUREYŞİZÂDE MEHMED FEVZİ EFENDİ VE REVÂYIHUL-FEVÂYİH FÎ SENÂYİHİL-MEDÂYİH
ADLI ŞİİR MECMUASI

25	Hağk olur feryâd-res elbette âh u zârıma Yağdırır bārân-ı itfâ bu dil-i pür-nârıma		Gazel	8	Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
26	Gönül söyle ne gördün mâsivâdan bunca ezmândır Seniñ her kâmnı ihsân eden Mevlâ-yı Mennândır		Gazel	5?	Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
27	Amân tahtlış buyur ğamdan dil-i nâ-şadı mı yâ Râb Bi-hağk-ı ism-i a'zam isterim âzâdımı yâ Rab	Münacat	Gazel	5	Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
28	Beş ülü'l-'azm-i 'izâmın hürmetine yâ İllâh Ağsenü'l-ahvâle tahvil eyle hâlim bi'r-refâh	Münacat	Gazel	5	Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
29	Şanma virândır derünüm zâhidâ âbâdeyim Varmadım hiç süy-ı lâya dâ'imâ illâdayım Meskenimdir bâğ u bostân bir ferağ-zâ câddeyim Bende-i pîr-i ğarâbâtım mürîd-i bâdeyim Kâşki ben dâ'imâ ğavvâş olaydım bâ'daym		Tahmis	5	Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
30	Dedi dildâr-ı rakıbe ki behey rüy-ı 'abis İstemem gelme seniñ gibi deni şağs-ı ğasıs Ğaşılı koğdı rakibi baña yâr oldı enis Ğurup ol mehle bu şeb ülfete bir resm-i nefis Eyledik cilve-ğeh-i 'aşkı yeñiden te'sis		Tahmis	5	Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
31	Ğazret-i Ma'rûf-ı KerĞi hürmetine dâ'imâ Müstecâb kı l her du'âmı luğf edib yâ rabbenâ Ol veliyyullahile edib tevessül şıdkile Der-ğeh-i tâb-nâka geldim eyle Ğâcetim revâ		Kita	1	Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
32	Bitince zincîr-i sâ'at Ğurup rıkkâ demez tı k tı k Çenân 'ömriñ Ğitâmında denir rûĞa hemân çık çık Alıp sâ'atden 'ibret o mu'addel her umüründe Ve illâ rûz-ı mîzânda nef' vermez demek Ğı k mık		Kita	1	Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
33	Sarîr-i Ğâmeden yazdıĞa Ğuydum bir şadâ-yı âh Şamırsam rüy-ı kâğızda tecelli eylemiş Allâh Bu sırrıñ mağrem-i esrârı olmuş Fevzi 'aşıklar Biz ise şâh-râh-ı 'aşkdan olduk heme Ğüm-râh		Kita	1	Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
34	Seniñ şân-ı kerimiñdir eyâ şâh-ı rusul her dem Şefâ'at eylemek Ğağka gelirse ümmete bir Ğam Bu Fevzi ümmetiñde şimdi mağmümdür 'inâyet kı l Dil-i nâ-şadı mı Ğamdan Ğalâş et tâ ola Ğürrem		Kita	1	Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
35	Emel-bağşâ-yı herkes zât-ı pâkiniñdir eyâ Mennân Beni de nâ'il-i kâ m eyle kim olsun gönül şadân Dü 'âlemde şeff'im evc-i mübârek zât-ı 'ulyâda Ki anlar ism-i a'zamlâ Ğabibiñ daği Ğur'ân		Kita	1	Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
36	Bârın ile yârına bâr olma yalvar Bârîne Çünkü andan Ğayrısı rağm etmez âh u zârına Kâşifü'z-zarr ancağ Allâhdır hemişe Fevziyâ Etme vâkıf mâsivâyı göz göre esrârına		Kita	1	Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
37	Eyâ Fettâğ der-i innâ fetahnâyı küşâd eyle Amân feyz ü fütüğlarla dil-i nâ-şadı şâd eyle		Müfred	1	Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
38	İşbu miğnet-ğâneye bilmez iken kaçıp gelen Ba'dehu bunda hezârân renc ü miğnetler bulan Ğaşılı encâm-ı Ğâli bi'l-'ayân görüb bilen Bu müsâfir-ğâneniñ fâniliğın Fehm eyleyen Ğâne-i Ğalbinde Ğakdan Ğayrı miğmân etmez		Tahmis	1	Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün
39	Her kim eyler beyt-i Ğağka şıdkile heft tavâf Heft düzağdan anı Mevlâ eder luğfen mu'âf		Müfred	1	Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
40	Ravza-i pâki ziyâret eylesen ger bir zamân Feyz ü luğfile eder Mevlâ derünüñ şâdmân		Müfred	1	Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

41	Kâffe-i âşarımı tevfiğ-i Mevlâ-yı Mu'ın Etdi iblâğ yetmiş kim cümle te'lif-i güzün Etdim ihdâ cümlesin ihvânıma bil Fevziyâ Hamd ü şükr edib de ben lillâhi Rabbü'l-'âlemin		Kıta	1	Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün
----	--	--	------	---	---------------------------------------

Sonuç

Mehmed Fevzî Efendi, dinî edebiyatımızın örneklerinden biri sayılan *Revâiyihü'l-fevâiyih fî senâiyihî'l-medâiyih* adlı eserinde başta na't olmak üzere, münacaat, mevlid, miraciye, ilahi gibi türlerin örneklerini ortaya koymuştur. Eser, 41 adet dinî manzumenin yer aldığı bir şiir mecmuasıdır.

Mehmed Fevzî Efendi ilmiye sınıfından bir âlim olmakla birlikte gerek nesir gerek nazım şeklinde ortaya koyduğu eserlerinde daha çok faydayı ön planda tutan, başta dinî konular olmak üzere hemen her alanda kalem oynatmış, eserlerinde özellikle Hz. Peygamber sevgisini başat konulardan biri olarak işlemiştir. Mehmed Fevzî Efendi'nin Hz. Peygamber'i övdüğü şiirlerinde zaman zaman yüksek bir lirizm seviyesine ulaşmayı başardığı, şairlik yönüyle pek iddialı olmamasına rağmen âlim kişiliğinin eserlerinde kendini açıkça belli ettiği görülmektedir.

Revâiyihü'l-fevâiyih'te çoğunlukta na't türünde şiirler bulunsa da Sultan Abdülhamit ve şeriat için yazılmış örnekler de bulunmaktadır. Ayrıca Kâbe ve Ravza-i Mutahhara konulu şiirler de yer almaktadır.

Fevzî Efendi manzum söylemeye yatkın, dinî-hikemi tarzı benimsemiş bir şairdir. Şiirlerinde aruz kusurlarına ve kafiye zorlamalarına az da olsa rastlanır. Estetik kaygıyı geri plana alıp toplumsal faydayı önde tutması bu durumun en önemli sebebidir. İlmiye sınıfından olan ve kuvvetli bir medrese eğitimi alan, aynı zamanda devrinin önemli müderrislerinden olan müellifin üç dile hakimiyeti görülmektedir.

Mehmed Fevzî Efendi'nin "*Revâiyihü'l-fevâiyih fî senâiyihî'l-medâiyih*"; şiirlerindeki akıcı dili ve üslubu, yeterince işlenmemiş ancak yine de başarılı sayılabilecek dizeleri ve dinî konulardaki çeşitliliğiyle dinî edebiyatımızın özellikle na't türünün bugüne kadar üzerinde durulmamış dikkate değer eserlerindedir.

3. Metin

Bu eser Türkiye'deki birçok kütüphanede matbu olarak bulunmaktadır. Marmara Üniversitesi Kütüphanesinde 05853/F02195 numarada kayıtlı basma nüshanın gerek baskı hatalarının az olması gerekse tam bir nüsha olması hasebiyle çeviri yazıda esas alınmıştır. "*Revâiyihü'l-fevâiyih fî senâiyihî'l-medâiyih*" inceleme kısmında "RF" olarak kısaltılmıştır. Çalışmamıza konu olan "*Revâiyihü'l-fevâiyih fî senâiyihî'l-medâiyih*" ile müellifin diğer bir şiir mecmuası özelliği taşıyan "*Hediyye-i Fevziyye*" adlı eserinde ortak olan şiirler belirtilmiş olup nüsha farklılıkları gösterilmiştir. Nüsha farkı gösterilirken *Hediyye-i Fevziyye* "HF" olarak kısaltılmıştır.

Revâiyihü'l-fevâiyih fî Senâiyihî'l-medâiyih [2]

1
Gazel²⁹

²⁹ Bu şiir Mehmed Fevzi Efendinin *Hediyye-i Fevziyye* adlı eserinde de bulunmaktadır. Bknz: *Hediyye-i Fevziyye*,s.9.

[Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Şübhesiz kânûn-ı Hâk'dır şer'î-pâk-i Muştafâ
Her kim i'râz eyley ise *hasbunallâhu kefâ*³⁰
- 2 Ey 'azîzim her umûruñ şer'e ta'tbîk eyle kim
Bulasın 'ömründe dâ'im râhat u zevk u şafâ
- 3 Görmedim 'âlemde hiç düşmân-ı şer'îñ râhatın
Mülk ü mâlî târ u mârdır kendi dü-çâr-ı cefâ dūçâr
- 4 Çün demişdiñ ümmetim Peygambere rûz-ı elest
Şimdi tut mîzân-ı şer'in³¹ eyleyüp ahde vefâ
- 5 *Fevzî* müftî olduğundan şöyle iftâ eylemiş
El-cevâb şer'î şerîfidir cümle emrâza şifâ

2

Medîne-i Münevvere Mevleviyyetine ta'yîn olunduğda gitmezden muqaddem Ravza-i Muṭahharaya taqdim ü irsâl eylediği 'arz-ı hâldir.³²

[Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Ey hayât-ı ma'neviyyeyle olan Ḥayy-ı Ḥabîr
V'ey Ḥabîb-i Ḥazret-i Yezdân-ı zû'l-ihsân Kâdir
- 2 'Arz edildi³³ lâ-mahâle Ravza-i tâb-nâkiña
Kim olundu³⁴ ḥidmet-i 'ulyâña ta'yîn bu ḥakîr
- 3 Çünkü her bir yevm-i işneyn 'arz olunur Ravzaña
Her ne var³⁵ aḥvâl-i ümmet cümle kıtmîr ü nekîr
- 4 Etdiler ya'nî Medîne kâdîsı bu bendeñi
Yazdı ḥattâ emr-i sulṭân ile fermânın debîr
- 5 Gerçi lâzım etmek isti'fâ beyân-ı 'aczile
Lâkin etdim i'timâd ben luṭfuña oldum cesîr
- 6 İşbu ni'met muḳtezâ-yı sebḳ-i taqdirdir baña
Yolḥsa ḥâşâ diyemem ki³⁶ müsteḥakdır bu faḳîr
- 7 Ḥidmet-i 'ulyâña çesbân kimdir 'âlemde 'aceb

[3]

³⁰ Allah bize yeter.

³¹ şer'in: şer'î HF

³² Bu şiir Mehmed Fevzi Efendi'nin *Hediyye-i Fevziyye* adlı eserinde de bulunmaktadır. Bknz: *Hediyye-i Fevziyye*,s.11-13

³³ edildi: olundu HF

³⁴ olundu: edildi HF

³⁵ Her ne var: ḥayr u şer HF

³⁶ ki: kim HF

- Olsa da derbān-ı der-gāhıñ heme şāh u vezīr³⁷
- 8 Yā ‘aceb mi olsalar çārüb-keşān-ı āsitān
Bāb-ı Ravzañda gelüp bi’l-iftihār mīr ü emīr
- 9 Çünkü Cebrā’ıl ü Mikā’ıl gelüp rü-māl olup
Bā-zebān-ı ittifāk derler bu cā ni‘me’l-maşīr
- 10 Her ki şer‘ ü sünnetiñle ‘āmil olmuş dā’imā
Yāverī-i Hāzret-i Bārī aña olmuş zahīr
- 11 Her ki şer‘ ü sünnet-i pākiñden i‘rāz eylemiş
Haybet-i ‘uzmāya dūçār olarak olmuş ḥasīr
- 12 Zīnet-i şer‘-i güzīnile müzeyyen olanıñ
*Küllü ānun fāyihun fi-rū‘ihi miskun ‘abīr*³⁸
- 13 Sünnet-i zehrā-yı pākiñle münevver olanıñ
*Küllü ḥīnin lāyihun fi-ḳalbihi bedrūn münīr*³⁹
- 15 Şad hezārān ḥamd ü şükr olsun Cenāb-ı Rabbime
*İnnehu a‘tā murādī zālike’l-faḍlü’l-kebīr*⁴⁰
- 16 Şad şalāt u şad selām olsun saña her şubḥ u şām
*İz etā lutfun ‘azīmun minke li’l-ḳalbi’l-kesīr*⁴¹
- 17 Yā Rasūlallāh lutfen ḳıl i‘āne ‘ācize
Tā muvaffaḳ eylesün her ḥālde ol Rabb-i Naşīr
- 18 Çün buyursañ nīm-nigāh merḥamet bir ferde sen
Şubhesiz olur yesīr ‘ālemde her emr-i ‘asīr
- 19 Sen i‘āne etmemekle Hāḳ muvaffaḳ ḳılmasa
Muṭlaḳ olur kem-teriñ ma‘yūb u her kārı nekīr
- 20 Yā Ḥabīballāh daḥīlek bābıña etdim penāh
Bu dil-eşkestemi sen eyle lüṭufuñla cebīr
- 21 Hem de ḳıl ḥūnkārımız Ġāzī Ḥamīd Ḥāna nigāh
Tā ki gelsin bābına her ānda bir peyk-i beşīr
- 22 Çün Cenābıñ mü’mine tebşīr-i büşrā eyleyip
Düşmenāna ba‘ş olunduñ olmağla dā’im nezīr⁴²

³⁷ Olsa da derbān-ı der-gāhıñ heme şāh u vezīr: Olsa da derbān-gāhıñ çün heme şāh u vezīr HF

³⁸ Her an onun kalbinde güzel bir misk kokusu bulunur.

³⁹ Her zaman onun kalbinde nur saçan bir dolunay parlar.

⁴⁰ O, muradımı verdi. Bu büyük bir ihsandır.

⁴¹ Çünkü senden kırık kalbe büyük bir lütuf geldi.

⁴² Düşmenāna ba‘ş olunduñ olmağla dā’im nezīr: Ba‘ş olunduñ düşmenāna olmağa dā’im nezīr HF

- 23 Ey Şeh-i Şāhān-ı kevneyn eyle tezyid-i ‘atā
Tā ki bulsun ümmetiñ *Fevzî* daha feyz-i keşir

3

Naşihat u Hikmet

[*Mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün*]

- 1 Süvār olup şebāt üzre hemişe esb-i imāna
Olan tābi‘ ḥaḳīḳat üzre her bār ḥükm-i Qur’āna
- 2 ‘İbādetle ‘ubūdiyyet edip Ḥaḳḳa zı‘cān u dil
Nifāksız eyleyen ṭā‘at şeb-ān-rüz zāt-ı Sübhāna
- 3 Mezāyā-yı aṭī‘ū⁴³ya edip idrāk-i diḳḳātle
İṭā‘at-kār olan zıll-i ḥidān-ı emr ü fermāna
- 4 Ya nice her kesān bil rüz-ı mahşerde şusuzluḳdan
İçer ol ḥavz-ı kevşerden bilā-şek ḳana ḳana⁴⁴
- 5 Anuñçün *Fevziyā* farzdır şadāḳat üzre tab‘iyyet
Bu ‘aşrıñ pādişāhı Ḥazret-i ‘Abdülḥamīd Ḥāna [4]

4

Na‘t-ı Şerīf

[*Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün*]

- 1 Raḥmeten li’l-‘ālemīnsin yā Rasūlallāh meded
Āb-ı rüy-ı mürselīnsin yā Rasūlallāh meded
- 2 Hep seni medḥ ü senā etmekdedir yüz dört kitāb
Sırr-ı Qur’ān-ı mübīnsin yā Rasūlallāh meded
- 3 Ḳıl teraḥḥum bizlere dāriñda luṭfuñla amān
Dest-gīr-i ācizīnsin yā Rasūlallāh meded
- 4 Cürmümüz bī-ḥadd u pāyān ey şeh-i taḥt-ı kerem
Sen şefi‘ü’l-müznibīnsin yā Rasūlallāh meded
- 5 Mülteciyim *Fevzî-āsā* çün cenābıñ her zamān
Mültecā-yı kem-terīnsin yā Rasūlallāh meded

5

Na‘t-ı Şerīf-i Diğer

[*Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün*]

⁴³ “İtaat edin.” en-Nisa,4/59.

⁴⁴ Vezin bozuk.

- 1 Sen imāmü'l-enbiyāsın yā Ḥabīballāh amān
Pīşvā-yı aşfiyāsın yā Ḥabīballāh amān
- 2 Çünkü miftāḥ-ı künüz-ı feyz-i Ḥaḳ destîndedir
Ḥāzin-i bāb-ı Ḥudāsın yā Ḥabīballāh amān
- 3 Her ki tıtdı dāmeniñ buldı vişāl-i ḥazretî
Rehber-i rāh-ı hüdāsın yā Ḥabīballāh amān
- 4 Evvelin ü āḫiriniñ sen veliyü'n-ni'emeti
'Aleme şāḫib-çatāsın yā Ḥabīballāh amān
- 5 Zāt-ı pākiñdir şefî'ci bu Muḥammed Fevziniñ
Çün Muḥammed Muştafāsın yā Ḥabīballāh amān

6

Der-Sitāyiş-i Tevfîk-i İlähî⁴⁵

[Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün]

- 1 Şübhesiz rehber-i şeh⁴⁶-rāh-ı selāmet tevfiḳ
Her ḥaḫardan eder insāna⁴⁷ şiyānet tevfiḳ
- 2 Ne büyük devlet ü ni'etdir olursa kişiye
Cānib-i Ḥazret-i Yezdāndan 'ināyet tevfiḳ
- 3 Öyle bir mürşid-i a'zamdır o kim 'ālemde
Sālikāna eder iḥsān-ı kerāmet tevfiḳ
- 4 Kuvvet ü miknet bir kes⁴⁸ olamaz tevfiḳsiz⁴⁹
Çün verir kuvvet-i insāna⁵⁰ metānet tevfiḳ
- 5 Telḫ-kām olmadı dünyāda muvaffaḫ zātlar
Çünkü her bār eder irās-ı ḫalāvet tevfiḳ⁵¹
- 6 Her ğazāda nuşarāt ile fütūḫāt ḫāzır
Ger ederse saña te'yid ü i'ānet tevfiḳ
- 7 Nice biñ leşker-i a'dā da olursa ne zarar
Ede mādām ki saña ḫıfz u ḫimāyet tevfiḳ⁵²

⁴⁵ Bu şiir Mehmed Fevzi Efendi'nin *Hediyye-i Fevziyye* adlı eserinde de bulunmaktadır. Bknz: *Hediyye-i Fevziyye*, s.29,30

⁴⁶ Revāyiḫu'l-fevāyiḫ fi-senāyiḫi'l-medāyiḫ nüshasında "şeh" kelimesi yoktur.

⁴⁷ insānı: HF

⁴⁸ bir kes: şāḫān HF

⁴⁹ Vezin bozuk.

⁵⁰ kuvvet-i insāna: şevket-i sultāna HF

⁵¹ Bir üst beyitle yer deĝişmiş.

⁵² Bu beyir HF nüshasında yok.

- 8 Her ki tevfiğden 'arî odur aħmak muṭlak⁵³
Anca bahşende-i her 'aql u dirâyet tevfiğ
- 9 Dâ'imâ züill ü haķâret bulur⁵⁴ ehl-i hizlân
Verir aşhâbına bil şân u şerâfet tevfiğ [5]
- 10 Ol ki tevfiğe refiğdir bulur 'âlemde zafer
Çünkü eyler aña her kârda şahâbet tevfiğ
- 11 Şer'î-pâkinden eden i'râz olurmuş güm-râh
Ehl-i şer'e eder elbette hidâyet tevfiğ
- 12 Hâl u kâliñle de *Allâhu veliyü't-tevfiğ*⁵⁵
Tâ ki olsun saña her câyda râyet tevfiğ
- 13 Sûy-ı maķşûda arasañ seni irşâd edeni
Saña⁵⁶ ol şavba eder *Fevzî delâlet* tevfiğ

7

Elli yedi târihinde Mekke-i Mükerreremeye gidib hâl-i şıgarında huzûr-ı Ka'be-i 'ulyâda dersler okudarak elli dokuzaya kadar mücâveret ba'dehu 'avdet etdiyse de yine tekrâr gitmege ârzü edip bi'l-iştîyâķ söylemişdir.

[*Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün*]

- 1 Çünkü göñlüm giryeler etmekdesin leyl ü nehâr
Ka'be-i 'ulyâyaya mıdır etdiğñ bu âh u zâr
- 2 Nâ-ümîd olma zuhûr-ı feyz-i Mennândan şaķın
'An-ķarîb eyler seni luṭf u keremle pür-mesâr
- 3 Ey dil-i zâr bî-şemer ķalmaz dıraḫt-ı maṭlabıñ
Bir zamân elbet olur şâh-ı murâd pür-berg ü bâr
- 4 Hâl-i ye's içinde ķor mı hiç seni Rabb-i Kerîm
Nâgehân iş'al eder pişinde lâbüd bir fenâr
- 5 Tâ kıyâmet imtidâd eyler mi ṭa'nı ṭâ'iniñ
Gör anı 'adl-ı Ğayûr eyler ķarîben târ u mâr
- 6 Şöyle kim ditrer derûnı nâmiñi etdikce güş
Hem de rüyuñ görse tâ dürdan olur pek şerm-sâr

⁵³ Vezin bozuk.

⁵⁴ görür: HF

⁵⁵ Tefvik ve yardım Allah'tandır.

⁵⁶ Seni: HF

- 7 Eşk-rîz etmekdedir bak çeşmiñi cevri [ü] cefâ
Ğayret-i Hakkı eder da'vet o çeşm-i eşk-bâr
- 8 Çün niyâziñ báb-ı Rabbü'l-Ka'beyedir *Fevziyâ*
Kâmurân eyler seni muṭlaḡ Hudâ-yı Kirdigâr

8

DİĞER ĀN ZEMİN

[*Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün*]

- 1 Beyt-i Ma'mūra mühâzı oldı bu Beytü'l-Ḥarām
Öyle fermân etdi zîrâ Ḥazret-i Rabbü'l-enām
- 2 Şol zamân kim zât-ı İbrâhîm ü İsmâ'il ma'an
Eylemişlerdi binâ-yı Ka'betu'llâha kıyâm
- 3 Eyledi da'vet ṭavâf-ı Ka'beye zât-ı Ḥalîl
Cümle nâsı bulduḡi ānda binâ beyt-i ḡıṭâm
- 4 Oldı vâşıl tâ şadâsı 'âlem-i ervâḡa dek
Ol zamân *lebbeyk* diyen şimdi eder ḡaccın tamâm
- 5 Rûy-ı Ka'be ḡalbe ravḡ u rûḡa râḡat baḡş eder
Olsa da ḡattâ o mer'î şekl-i ru'yâ-yı menâm
- 6 Ān ne devletdir demek *lebbeyk lebbeyk* vaḡfede
Fetḡ olur çünki o ān ḡuccâc için Dâru's-Selâm
- 7 Şaf-be-şaf cevvi-i hevâda eyleyip fetḡ-i cenâḡ
Serlerine neşr-i raḡmet eyler emlâk-ı kirâm
- 8 Şaçılıp ḡoş-bûy-ı cennet ol fezâ-yı pâkde
Şübhesiz olur mu'aṭṭar cümleten cân u meşâm
- 9 Çünki 'azm u niyyet-i beyt-i ḡudâya *Fevziyâ*
Himmat eylerler saña hep cümle sâdât-ı 'izâm

[6]

9

Mevlid-i şerîf kırâ'at olunmazdan muḡaddem ibtidâsında okunacaḡ ilâhîdir.⁵⁷

[*Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün*]

- 1 'Aşık iseñ diñle de ol kâm-bîn
Cân Muḡammed Muşṭafâniñ mevlidin
Diñleyenden râzîdir Rabb-i Mu'în
Cân Muḡammed Muşṭafâniñ mevlidin

⁵⁷ Bu şiir Mehmed Fevzi Efendi'nin *Hediyye-i Fevziyye* adlı eserinde de bulunmaktadır. Bknz: *Hediyye-i Fevziyye* s.3,4.

- 2 Oğudanıñ hānesine şubh u şām
Oldı nāzil raḥmet-i Rabbü'l-enām
Hem oğut hem diñle var bi'l-ihtimām⁵⁸
Cān Muḥammed Muştafāniñ mevlidin
- 3 Zā'il olmaz her oğunan hāneden
Feyz u luṭf-ı ḥazret-i Rabbü'l-minen
Faqr u fāka görmez aşlā oğudan
Cān Muḥammed Muştafāniñ mevlidin
- 4 Ğaşığı ma'şūkıni hep zıkr eder
Murğ-ı kalbi semt-i pākine gider
Dü cihānda oğudan görmez keder
Cān Muḥammed Muştafāniñ mevlidin
- 5 Ḥamdü lillāh geldi envā'-ı sürür
Şükrü lillāh gitdi dilden hep küdür
Çün bulur *Fevzi* oğudan feyz-i nūr
Cān Muḥammed Muştafāniñ mevlidin

10

Mi'rāciyye-i şerife oğunmazdan muḥaddem ibtidāsında oğunacak ilāhīdir.⁵⁹

- [*Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün*]
- 1 Cān u dilden Ğaşık iseñ gel beri
Diñle mi'rāciyye-i Peyğamberi
Uyma nefse olma öyle serseri
Diñle mi'rāciyye-i Peyğamberi
- 2 Sırr-ı *sübḥānellezi*⁶⁰ olmuş Ğayān
Feth olunup cümle bāb-ı āsumān
Gör ne ḥikmetler olunmağda beyān
Diñle mi'rāciyye-i Peyğamberi
- 3 Mu'cizātın diñlemek lāyık saña
Cümle eşyā bunda hep fāi'k saña
Diñlemezeñ ey deni yazık saña
Diñle mi'rāciyye-i Peyğamberi
- 4 Ḥağ Muḥammed pāk Muḥammed Muştafā
Cānlarıñ cāni Ḥabīb-i Kibriyā

⁵⁸ İhtirām: HF

⁵⁹ Bu şiir Mehmed Fevzi Efendi'nin *Hediyye-i Fevziyye* adlı eserinde de bulunmaktadır. Bknz: *Hediyye-i Fevziyye* s.4,5.

⁶⁰ Bütün eksik ve noksanlardan münezzeḥ olan ...el-İsra,17/1.

- Oldı bî-şek⁶¹ şâ'id-i sūy-ı semā
Diñle mi'rāciyye-i Peyğamberi
- 5 Hoşnūd olsun deriseñ senden Rasūl
Bulmağ isterseñ murādāta vuşūl
Gel de ta'zīmātile ḥasbū'l-uşūl [7]
Diñle mi'rāciyye-i Peyğamberi
- 6 Kimse bilmez sırr-ı Hāğkı 'aqlile
Çünki esrār keşf olunur naqlile
Hāğ seni de luṭf edip āgāh kıla
Diñle mi'rāciyye-i Peyğamberi
- 7 Bağ ne tarz üzre kurulmuş nerdübān
Bağ ne ḥikmetler görülmüş ol zamān
Bağ naşıl tezyīn olunmuşdur cinān
Diñle mi'rāciyye-i Peyğamberi
- 8 Çünki kādirdir Cenāb-ı Kibriyā
Sen bu mi'rācı inan hep bî-riyā
Ben de vallāhi inandım *Fevziyā*
Diñle mi'rāciyye-i Peyğamberi

11

Ba'zen yaptıkları mişillü Ramazān-ı şerifde terāvīḥden selām verildikde ihlās-ı şerif maḳāmında Ramazānıñ yirmisine kadar oḳunacağ ilāhīdir.

- [*Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün*]
- 1 Teşriñle geldi 'āleme sürūr
Merḥabā şad merḥabā ey şehr-i nūr
Nūr-ı feyziñ eyledi şerḥ-i şudūr
Merḥabā şad merḥabā ey şehr-i nūr
- 2 Ḥamdü lillāh sende farz oldı şiyām
Öyle fermān eylemiş Rabbü'l-enām
Yümn ü feyziñ münteşirdir şubḥ u şām
Merḥabā şad merḥabā ey şehr-i nūr
- 3 Şükr-i bî-ḥad ola Rabbü'l-minnete
Çün seni gönderdi luṭfen ümmete
Da'vete geldiñ bizi sen cennete
Merḥabā şad merḥabā ey şehr-i nūr
- 4 Böyle fermān etdiginden Lem-yezel

⁶¹ muṭlak: HF

Oldı bu şavm u terāvîḥ pek güzel
Bizlere olmuş müyesser tā ezal
Merḥabā şad merḥabā ey şehr-i nūr

- 5 Hoşnūd ol ey māh-ı pāk bizden amān
Hoşnūd olmazsañ olur ḥāller yaman
İşte senden bu ricāmız her zamān
Merḥabā şad merḥabā ey şehr-i nūr⁶²

12

Ramazānıñ yirmisinden soñra oқunacaқ ilāhı.

[Fā'ilatün fā'ilatün fā'ilün]

- 1 Vaqt-i 'avdet geldi mi ey pür-şu'ā
El-vedā' ey şehr-i raḥmet el-vedā'
İşte geldiñ işte gitdiñ bī-nizā'
El-vedā' ey şehr-i raḥmet el-vedā'
- 2 On bir ay lāzım ki kāma erelim
Şevķile verd-i visāli derelim
Ya'nı tekrāren cemāliñ görelim
El-vedā' ey şehr-i raḥmet el-vedā'
- 3 Teşriñe hep gönüller şād idi
Ḥüsñ ü ğamdan ser-te-ser āzād idi
Yümñ ü feyziñ gün-be-gün müzdād idi [8]
El-vedā' ey şehr-i raḥmet el-vedā'
- 4 Kıl şefā'at el-amān ey şehr-i nūr
Semptimizden def' ola tā şer ü şūr
Ba'd ez-İN gitsin küdür gelsin sürür
El-vedā' ey şehr-i raḥmet el-vedā'
- 5 Gerçi taқşirātımız var bī-ḥisāb
Sen yine 'afvıñla eyle kām-yāb
Tā ola dil-ḥ'āhımızca fetḥ-i bāb
El-vedā' ey şehr-i raḥmet el-vedā'⁶³

13

Ġazel

[Fā'ilatün fā'ilatün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Bīnī-i cānıma geldi yine būy-ı Ḥaremeyn

⁶² Mahlas yok.

⁶³ Mahlas yok.

- Hamd ola oldı küşāde baña sūy-ı H̄arameyn
2 Āzim ü vāsıl olup arz-ı H̄icāz-ı pāke
Görünür ‘ahd-i qarībde baña rüy-ı H̄arameyn
3 Her maḥallinde küdürdan olur āzāde gönül
Muṭlaḳā cennete beñzer heme kūy-ı H̄arameyn
4 H̄aṭıra Mā’-i Zübeyde ile Zerḳā gelerek
Sūyuma sā’il olur şanki dü cūy-ı H̄arameyn
5 Fevziyā liḫyemi ben Mekke de kıldım i’fā
Beh ‘aceb mi denile rīşime müy-ı H̄arameyn

14

Manzūm Du‘ā-yı Maẓmūn

- [Mefā’ilün mefā’ilün mefā’ilün mefā’ilün]
1 Bi-ḥamdillāh yine māh-ı şıyām geldi mübārek bād
Olundı cennetü’l-me’vāda ḫayrāt-ı ḫisān a’dād
2 Görüldükce semāda bu meh-i pāk-i şeref-āver
Hezār emşāli eyler şād ola şāh-ı kerem mu’tād
3 Gelip gitdikce māh u sāl Hudā ‘Abulḫamīd H̄anı
Ede dil-ḫ’āhı üzre naşr u tevfiḳi ile dil-şād
4 Tutulduḳca oruclar hem kılındıḳca terāvīḫler
Serir-i salṭanatda müstedām etsin ile’l-ebād
5 Füzün-ender-füzün olsun hemişe şevket ü şānı
Ki baḳ ḫaylī cevāmi’le minārāt eyledi bünyād
6 Sezādır böyle bir sulṭān-ı zī-şān-ı melek-ḫaşlet
Lisānlarda hemīn ḫayır du‘ā ile olunmaḳ yād
7 Olup şāmil o ḫünkārıñ ‘umūma faẓl u iḫsānı
Gönüller sāye-i luṭfunda ḡamdan olmada āzād
8 Eger ḫaḳḳında bed-ḫ’āhlik eden varsa bu ‘ālemde
İki ‘ālemde olsun öyle bir şaḫş-ı kenūd ber-bād
9 Şalāt u ders ‘aḳıbinde du‘ām Fevzi şü mışrā’dır
Hudāyā ‘ömr ü iḳbāli Ḥamīd H̄anıñ ola müzdād

15

Ġazel

- [Fā’ilātün fā’ilātün fā’ilātün fā’ilün]
1 Müjde ey erbāb-ı tevḫīd geldi ol māh-ı şıyām

Luţfedip fetḥ etdi bāb-ı raḥmeti Rabbü'l-enām

[9]

- 2 Müstecâbdır bunda da'vât hem de mağfûr seyyi'ât
Kaḳḳ seherlerde niyâz et Ḥaḳḳa bā-terk-i menām
- 3 Kıl edâ şavm u terâvîḥ-i şerîfi şıdḳile
Âgeh ol hem eyle iḥyâ Leyle-i Ḳadri tamām
- 4 Bi't-te'aşşuḳ Ravza-i pâke teveccüh eyleyip
Ol şalât-âver hemîşe cân u dilden şubḥ u şâm
- 5 Fevziyâ bu nuşḥ-ı pâkim her kim eyleyse ḳabûl
Kâmurân eyler anı ol zât-ı Ḳuddûs ü Selâm

16

Ġazel

[Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Ger olursa saña tevfiḳ-i ilâhî reh-nümâ
Bî-taḥallüf süy-ı maḳşûda gidersin dâ'imâ
- 2 Devlet-i tevfiḳe mâlik olanıñ çün rûz u şeb
Başı üzre devr eder pervâz edip murġ-ı hü mâ
- 3 Dîdesinde kühl-i tevfiḳ olmayanıñ muḥlaḳâ
Çeşm-i ḳalbi kör olur hep ḳablayıp derd-i 'amâ
- 4 Her ne sūya gitse yoḳdur aña bir cây-ı gürîz
Yağdırır âb-ı belâyı üstüne ebr-i semâ
- 5 Nehr-i tevfiḳ bâġ-ı kâmiñ saḳy ederse Fevziyâ
Bil dirâḥt-ı maḥlabıñ der-ân bulur neşv ü nemâ

17

Medîne-i Münevvere Mevleviyyetinden 'avdet edip gelir iken Ḥâzret-i Peyġamber -Şallallâhu 'aleyhi ve sellem- Efendimiz Ḥâzretleriniñ ḳabr-i enveri ber-güzârlarından ba'zı mübârek şeyler ile Ḳa'be-i Mu'azzamanıñ sitâre-i dâhiliyyesinden götürüp mevlid-i şerîf ve mi'râciyye-i şerîfe ḳırâ'at etdirdiği zamân ziyâret etdirmekte bulunduğı cihetle işbu na't-ı şerîfi söylemiştir.⁶⁴

[Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün]

- 1 Niyâz-mendiz cenâbıñdan şefâ'at yâ Rasûlallâh
Ki şanıñdır bize luţf u 'inâyet yâ Rasûlallâh
- 2 Amân bu ber-güzâr-ı Ḳa'be ile Ravza-i pâkiñ
'Aceb mi eylesek bûs u ziyâret yâ Rasûlallâh

⁶⁴ Bu şiir Mehmed Fevzi Efendi'nin *Hediyye-i Fevziyye* adlı eserinde de bulunmaktadır. Bknz: *Hediyye-i Fevziyye*, s.5,6.

- 3 Çü⁶⁵ kühl-i dide-i her kudsiyandır hāk-ı Ravzañ kim
Anıñ qadrin bilir ehl-i kerāmet yā Rasūlallāh
- 4 Bize her dürr ü gevherden daha a'la bu ihsānıñ
Ki sensin ol şeh-i taht-ı risālet yā Rasūlallāh
- 5 Bunuñla eyleriz her bār temeyyün ü teberrük çün⁶⁶
Mübārek olduğın etdik dirāyet yā Rasūlallāh
- 6 Bize tebşir-i kām eyle eyā Şāh-ı rusul zīrā
Beşirsın şanıña lāyık⁶⁷ beşāret yā Rasūlallāh
- 7 Zuhūr-ı yümn ü feyziñden göñül kaç^c-ı ümīd etmez
Aña çünkim olunmuşdur işāret yā Rasūlallāh
- 8 Alıp bu ber-güzārı ümmetiñ Fevzi getirmiş kim
Ede yümni cihāna hep sirāyet yā Rasūlallāh

18

Sābıķı gibi yine bu siyāķda diğer na^c-ı şerīfdir ki ziyāret olunur iken oķunacaķdır.⁶⁸

[10]

[Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Yā Rasūlallāh mübārek Ravzañıñ āşārıdır
Kim hāķıķat ehliniñ ol gülşen ü gül-zārıdır
- 2 Ya'nī işbu aşķile būs u ziyāret olunan
Āb-ı ğasl-ı hücreñi tenşif eden süngārıdır
- 3 Cevher-i pāk ile şandāl-ı şerif hem de buhūr
Cümle şāyān-ı teberrük feyz ü luţf-ı Bārıdır
- 4 Birisi de yā Nebiyyallāh derün-ı Ka'beniñ
Kisve-i haytān olan pāk-i münevver çārıdır
- 5 Hāşılı bunlar efendim Ravzañ ile Ka'beniñ
Ümmetinle⁶⁹ ber-güzār-ı nāşirü'l-envārıdır
- 6 Yā Hābıballāh şefā'at çün cenāb-ı zū'l-kerem
Sen şefi' olduğca her bār zenbleriñ Ğaffārıdır
- 7 Zenbimiz hem aybımız bī-ħadd u pāyāndır amān

⁶⁵ Ki: HF

⁶⁶ Bunuñla eyleriz her bār temeyyün ü teberrük çün: Bunuñla eyleriz dā'im teberrük hem temeyyün çün HF

⁶⁷ şanıña lāyık: zātıña mahşuş HF

⁶⁸ Bu şiir Mehmed Fevzi Efendi'nin *Hediyye-i Fevziyye* adlı eserinde de bulunmaktadır. Bknz: *Hediyye-i Fevziyye*, s.6.

⁶⁹ Ümmetiñe HF

Setr ede zāt-ı Hudā kim 'ayblarıñ Settādır

- 8 İbtidā dārında muhtāc-ı şefā'at Fevzīdir
Çün cemī'-i müznibīniñ eşne' ü bed-kārıdır

19

Gazel

[Fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün]

- 1 Her ne sūya nigeḥ etsem baña ol yār görünür
Şöyle kim seng ü şecer şüret-i dil-dār görünür
- 2 'Aşk-ı ma'sūk o kadar cānıma te'sīr etmiş
Dīdeme fām-ı siyāh sūrḥi-i ruḥsār görünür
- 3 Var mı yok mı 'acabā 'ālemde ḥayāl-ı diğēr
Bilemem şanma baña şüret-i aḡyār görünür
- 4 Meclis-i 'ilm ü zikir ravza-i cennetdir kim
Baḥşiniñ her birisi bir gül-i gül-zār görünür
- 5 Açılıp bāb-ı mesā'il olunca taḡrīr
Ehl-i taḥkīke göre bāğçe-i ezhār görünür
- 6 Çekemem şıḳlet-i aḡyārı cihānda ḥattā
Bir meges ḳonsa eger dūşuma küḥ-sār görünür
- 7 Bıkdım ey dil hele aḡyār-ı ḥarıñ mekrinden
Etseler de beni taḡtīf yine āzār görünür
- 8 Çünkü aḡyār denilen aḥmaḳ-ı ḥar olmaḡile
Özi murdār sözi pūr-ḥār yüzi bir mār görünür
- 9 Fevziyā şükr-i hezārān ede gör şol ān kim
Çeşmiñe Ḳubbe-i Ḥaḍrā-yı pūr-envār görünür

20

İlāhī

[Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Sūy-ı girdāba gider şu pāy-ı 'aşḳ
Ṭalḡalandı çün yine deryā-yı 'aşḳ
Pek ḥaṭar-nākdır hele ol cāy-ı 'aşḳ
Ṭalḡalandı çün yine deryā-yı 'aşḳ
- 2 Gitme göñlüm sāḫil-i vaşla devān
Keşti-i meyli hem etme kim revān
Ḳa'r-ı miḥnetde olur ḥālīñ yaman
Ṭalḡalandı çün yine deryā-yı 'aşḳ

[11]

- 3 Rûz u şeb hayrân u ser-gerdân gönül
Eylemekde mest olup efgân gönül
Fevzî-âsâ dem-be-dem giryân gönül
Talğalandı çün yine deryâ-yı aşk

21

Na't-ı Şerîf⁷⁰

[*Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün*]

- 1 Cenâbıdır bize Hâkdan 'inâyet yâ Rasûlallâh
Anuñçün isteriz senden şefâ'at yâ Rasûlallâh
- 2 Bu cum'a hem cemâ'at oldı kâ'im şer'-i pâkiñle
Bulup bünyâd-ı dîn-i Hâk metânet yâ Rasûlallâh
- 3 'Aceb mi bâb-ı cüduñdan kerem-cü olsa ümmetler
Çapuñda munkasamdır çün kerâmet yâ Rasûlallâh
- 4 Eyâ şâhenşeh-i iklim-i mâ evhâ şahâbet kıl
Ki bulsun rûh-ı ümmet ravh u rahmet yâ Rasûlallâh
- 5 Bu kemter ümmetiñ Fevzî günâh-kârım diyor ammâ
Ve lâkin şer'îne eyler içâ'at yâ Rasûlallâh

22

Der-Sitâyiş-i Şerî'at-ı Muṭahhara⁷¹

[*Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün*]

- 1 Hük-m-i şer'-i Aḥmedîdir hük-m-i Qur'ân-ı mübîn
Kıl qabûl tâ ola her bâr Hâk umûriñda mu'în
- 2 Ger ederseñ sünnet ü şer'inden i'râz dünyede
Âḥiretde denilir işte budur şahş-ı mehîn
- 3 Gülşen-i şâdî-fezâ ancak şerî'at bâğıdır
Şemm-i ezhârile dâ'im şâd olur kalb-i ḥazîn
- 4 Cân u dilden kıl sebât ger 'âkîl iseñ dâ'imâ⁷²
Etmesin birün seni ol bâğdan dîv-i la'în
- 5 Muṭlakâ mizân-ı Hâkdır şer'-i pâk-i Muṣṭafâ
Tâm u noḫşân-ı umûr anıñla olur müstebîn
- 6 Ni'met-i 'uzmâ bilib şer'-i mübîni⁷³ bî-mirâ

⁷⁰ Bu şiir Mehmed Fevzi Efendi'nin *Hediyye-i Fevziyye* adlı eserinde de bulunmaktadır. Bknz: *Hediyye-i Fevziyye*, s.7.

⁷¹ Bu şiir Mehmed Fevzi Efendi'nin *Hediyye-i Fevziyye* adlı eserinde de bulunmaktadır. Bknz: *Hediyye-i Fevziyye*, s.7,8.

⁷² Câmı u dilden kıl sebât ger 'âkîl iseñ dâ'imâ: Cân u dilden kıl sebât anda eger 'âkîl iseñ HF

⁷³ şerifi: HF

- Şükr için eyle hemîşe secdeye vaz^c-ı cebîn
- 7 Etmeyenler ni‘met-i ‘uzmâlığın taşdıķ anıñ
Kavm-i şümdur kâffesi hep anlarıñ⁷⁴ hem⁷⁵ mülhidin
- 8 Ey hevâ-dâr-ı cemâl-i Seyyidü'l-Kevneyn olan
İşrine git kim vişâliyle olasın kâm-bîn
- 9 V’ey marîzü’l-ķalb olan dârü ararsañ derdiñe
Saña Loķmân-ı deründur şübhesiz şer^c-i güzîn
- 10 İlticâ etmek dilerseñ bir penâ-gâha eğer
Kâl‘a-i şer^c-i şerîfdir bî-ķilâf hısn-ı metin
- 11 Çünkü kânün-ı ilâhîdir şerî‘at Fevziyâ
Ol sebebden oldı ol üss-i semâvât metin⁷⁶

23

Na‘t-ı Şerîf⁷⁷

[12]

[Mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün]

- 1 Benim säyeñde ey şâh-ı risâlet şâd olur gönüm
Bulup kayd-ı kûdürâtdan daha âzâd olur gönüm
- 2 Sarây-ı dil eğerçi haylıden vîrân idi ammâ
Seniñ luţfuñla ey düst-ı Hudâ âbâd olur gönüm
- 3 Hâsûdân tişe-i nârı hâsetle biğden yakmş
Gerü şimdi yeñiden yapılp bünyâd olur gönüm
- 4 Firâķla⁷⁸ hâşılı leb-rîz idi bu sâha-i ķalbim
Eyâ kân-ı ‘adâlet ba‘d ez-în pür-dâd olur gönüm
- 5 Seniñ ism-i şerîfiñle tevessül etmede mādâm
Sürürundan hayât bulup yeñi icâd olur gönüm
- 6 Eđerçi vâdi-i nâ-kâmide hayretde idi dil
Umarım ki bu ân âgâh olup irşâd olur gönüm
- 7 Olup çün himmetiñ rehber ķuluña yâ Hâbiballâh
Murâdı süyına yâbende⁷⁹-i mirşâd olur gönüm

⁷⁴ zındıķın: HF

⁷⁵ Metinde baskı hatası olarak “hem” kelimesinden sonra “u” konulmuştur. Vezni ve anlamı bozduğu için çıkarılmıştır.

⁷⁶ metin: u zemîn: HF

⁷⁷ Bu şiir Mehmed Fevzi Efendi’nin *Hediyye-i Fevziyye* adlı eserinde de bulunmaktadır. Bknz: *Hediyye-i Fevziyye*, s.8.

⁷⁸ firâķiñ: HF

⁷⁹ pâyende: HF

- 8 Ümidim maḥlaşım gibi fevz bulmaḡdadır *Fevzî*
Ḳarîben luṭf-ı Ḥaḡ ile feraḡ-mu‘tād olur gönlüm

24

[*Mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün*]

- 1 Benim her zenb ü ‘iṣyānım eyā Ğaffār maḡfūr ḡıl
Benim her ‘ayb u noḡṣānım eyā Settār mestūr ḡıl
- 2 Mücerred kendi nefsimdir beni mücrim ḡılan ḡaddār
Bu ḡālî def‘ edip benden dilim pür-ṣād u mesrūr ḡıl
- 3 Diḡer sū rinde ḡussād ile a‘dā etmede izā
Baña raḡm eyle nefsimden ṣurūrın dūr u mehcūr ḡıl
- 4 Benim kāṣāne-i ḡalbim ḡarāb-ender-ḡarāb oldı
Anı i‘mār-ı luṭfiñla amān yā Rab ma‘mūr ḡıl
- 5 Ḳuluñ *Fevzî*-i nā-ḡār müstemeddir ḡün niyāz eyler
Amān ḡalb-i siyāhım mihr-i ṣādî ile pür-nūr ḡıl

25

Ğazel

[*Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün*]

- 1 Ḥaḡḡ olur feryād-res elbette āḡ u zārıma
Yaḡdırır bārān-ı iṭfā bu dil-i pür-nārıma
- 2 Ḥāṭıra geldikce zirā ḡāsidiñ etdikleri
Farṡ-ı ḡamdan ḡün ṡolar dü dīde-i eşḡ-bārıma
- 3 Tā bu rütbe ol raḡīb ‘udvānına bā‘iṣ nedir
Ne isā’et etdim āyā gelmiyor efḡārıma
- 4 Muṡlakā bed-ḡāḡlıḡ eyler ol raḡīb-i bed-siriṡt
Münbit-i ‘ilm ü kemāilde gördüḡi ḡül-zārıma
- 5 Ser-ḡüzeṡtim ḡuş edenler ḡoḡ ta‘accübler eder
ṡöyle kim ḡayret gelir her yārıma aḡyārıma
- 6 Ba‘d ez-İN ḡilem tamām olsun açılsın ebr-i ḡam
‘Afv edip emr-i jegārım baḡmasın evzārıma
- 7 Öyle maḡzar oldıḡı an feyz-i Yezdāniye dil
Rām olur iḡbāl-perestān kāffe-i iṡ‘ārıma
- 8 Bāḡ-ı ‘irfānda gezer mi *Fevziyā* zāḡ-ı siyāḡ
Anca bülbüller gelir bu ḡülṡen-i eş‘ārıma

[13]

26

DİĞER

[Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün]

- 1 Göñül söyle ne gördüñ mäsivâdan bunca ezmândır
Seniñ her kāmıñı ihsân eden Mevlâ-yı Mennândır
- 2 Eger şad bār tereddüd eyleseñ her gün der-i Hakkâ
Seni red eyleyen yokdur küşâda bâb-ı Raḥmândır
- 3 Şaḫın şer'â muḥâlif eyleme aḫvâlini hergiz
Ki şer'-i pâk-i Peyğamber aşıl kânûn-ı Yezdândır
- 4 Qabûl eyle ḫazer kııl i'tirâz-ı ḫall u 'ukdenden
Ki her bir selb ü icâbı anıñ mazmûn-ı Qur'ândır
- 5 Edib i'râz o kânûndan da şırf 'aqla olan tâbi'
Ḥaḫîqatda hemîşe vâki'-i girdâb-ı ḫüsrândur
- 6 Bu sırrı Fevzî-veş sende tefekkür eyleyip fehmi et
Niçün fehmi eylemezsin çünki 'irfân nûr-ı imândır

27

MÜNACÂT-ı İLÂHIYYE

[Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün]

- 1 Amân taḫlîş buyur ğamdan dil-i nâ-şādımı yâ Râb
Bi-ḫaḫḫ-ı ism-i a'zam isterim âzādımı yâ Rab
- 2 N'olur yapsa dil-i vîrânımı mi'mâr-ı elḫâfiñ
Çü sensin eyleyen te'sis benim bünyādımı yâ Rab
- 3 Meserret-baḫş olup tâze ḫayât ver ḫalbimi zîrâ
Büküb dâl etmek ister ğam ḫad-ı şimşādımı yâ Rab
- 4 Cenâb-ı erḫamıñdır 'âcize feryâd-res yoḫsa
Bulunmaz mäsivâñdan ğuş eden feryādımı yâ Rab
- 5 Niyâz-mendim ricâ-mendim ḫuluñ Fevzî gibi ben de
Der-i luḫfuñda bekler isterim imdādımı yâ Râb

28

DİĞER MÜNACÂT

[Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Beş ülü'l-'azm-i 'izâmıñ ḫürmetine yâ ilâḫ
Aḫsenü'l-aḫvâle taḫvîl eyle ḫâlim bi'r-refâḫ
- 2 Ol Muḫammed Muştafâ vü Nûḫ u İbrâḫim ḫalîl
Hem de Mûsâ-yı kelîmullâḫ u 'İsâ 'âlî-câḫ

- 3 Faqr u züll ü havf u emrâzdan şıgındım zâtıña
Hıfz edip bu bende-i bî-çäreñi çekdirme âh
- 4 Keyd-i nisvân şer-i düşmân mekr-i hüssâd devr olup
Olmasın tâ rûz-ı rüşen başıma leyl-i siyâh

[14]

- 5 Bu du‘âsın müstecâb kıl Fevzîniñ yâ Rab amân
Olmaya ‘âlemde hâl-i bî-mecâli pür-tebâh

29

Şâhidî Hazretleriniñ Bir Ğazelini Tahmîs

[Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

- 1 Şanma vîrândır derünim zâhidâ âbâdeyim
Varmadım hiç süy-ı lâya dâ‘imâ illâdayım
Meskenimdir bâğ u bostân bir ferağ-zâ câdayım
Bende-i pîr-i harâbâtım mürid-i bâdeyim
Kâşki ben dâ‘imâ ğavvâş olaydım bâ‘dayım
- 2 Etmem inkâr ki o yârıñ ‘abd-i ikrâr-dâriyım
Şanma şimdi ben anıñ haylî zamândır yâriyım
Der-gehinde bâ-hulûş-ı dil tazarru‘-kâriyım
Neng ü nâmûs u vakâr u ‘ârdan men ‘âriyim
Zerğ u sâlûs u riyâ âlâyişinden sâdeyim
- 3 Zümre-i rindânda bu ‘aşk denilen bir ğayr-ı hâl
Olmuş ol esrârdan âğâh cümle sâdât-ı ricâl
Kimse bulmaz küy-ı ‘aşkıñ ğayırda nûr-ı cemâl
‘İlm ü fazl u zühd ü taqvâ ‘âkile oldı ‘iğâl
‘Âşık-ı şûrîdeyim men fâriğ ü âzâdeyim
- 4 Zümre-i erbâb-ı ‘aşkıñ tıbbı hâlin bulmuşum
Bedr-i tâmdır bulduğum demem hilâlin bulmuşum
Zîrâ ol hâlile encâm yâr cemâlin bulmuşum
Men bugün ma‘şûğ-ı Bâķiniñ vişâlin bulmuşum
Şanma ey zâhid beni kim va‘de-i ferdâdayım
- 5 Fevziyim ben buldum envâr-ı cemâl-i dilberi
Tâ o envâr ile oldum burc-ı feyziñ aķteri
Bağ ne der ol hâl ile şu ehl-i aşkıñ serveri
Şâhidî-i Mevleviyim ‘ârifim gelsin beri
İsteyen sırr-ı Hudâyı men Hudâyî-zâdeyim

30

Vâşifîñ Bir Ğazelini Tahmîs

[Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün]

- 1 Dedi dildâr-ı raķibe ki behey rûyı 'abîs
İstemem gelme seniñ gibi deni şaħş-ı ħasîs
Ĥāşılı koğdı raķibi baña yār oldu enîs
Ķurub ol mehle bu şeb ülfete bir resm-i nefîs
Eyledik cilve-geh-i 'aşķı yeñiden te'sîs
- 2 'Āşıkıñ ey gül-i ra'nā demede vāveylā
Güli bülbül görüp elbette olur ya şeydā
Günde bir ĥüsn-i diğeri etmedesin sen peydā
Her tel-i zülfiñe dil-beste seniñ bir Leylā
Saña 'āşık olanıñ 'aşķı değil Ķaysa maķîs
- 3 Kişiyi baĥt-ı sa'îd olsa refîķ her demde
Merd-i dānā görünür olsa daĥi sersem de
Naķş olup böyle yazılmış leb-i cām-ı cemde
Bulduran keştî-i iķbāle şuyun 'ālemde
Ķullanır zevraķ-ı āmālini mānend-i re'îs
- 4 Kişi ma'şūķını gördükde olurmuş bî-ĥūş
Eyleyüp mevc-i yem-i 'aşķı anıñ cūş u ĥurūş
Hem eder terk-i diyār şöyle ki ĥāne ber-düş
'Ālemi azdıran ol muğbeçe-i bāde-fürüş
Nāsı şimden gerü izlāle ne ĥācet iblîs
- 5 Şerbet-i şî'rimi nūş etse idi bir 'ārif
Kāse⁸⁰-i reşkini eşkeste kııurdı dü nişf
Fevziyā işte ne söyler baķ o zāt-ı munşif
Cāba bir Ķahve-i taĥsîn aña benden Vāşif
Kim uyup keyfe bu beş beytim ederse taĥmîs

[15]

31

Kıř'a

[Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Ĥāzret-i Ma'rūf-ı Kerĥi ĥürmetine dā'imā
Müstecāb kıı her du'āmı luşf edip yā Rabbenā
Ol veliyyullāhile edip tevessül şıdķile
Der-geh-i tāb-nāka geldim eyle ĥācetim revā

32

⁸⁰ Baskı hatası olarak "kāşe" yazılmıştır.

**Esbak Edirne Vālisi olan Kıbrıslı Muḥammed Paşa merḥūmuñ talebiyle Edirne muvaḳḳit-
hānesinde söylenen kıṭʿa.**

Ḳıṭʿa

[Mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün]

- 1 Bitince zincir-i sâʿat ṭurup raḳḳa demez ṭık ṭık
Çenân ʿömrüñ ḥitāmında denir rûḥa hemân çık çık
Alıp sâʿatden ʿibret o muʿaddel her umûrında
Ve illâ rûz-ı mizânda nefʿ vermez demek hık mık

33

Ḳıṭʿa

[Mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün]

- 1 Sarir-i ḥāmeden yazdıḳca ṭuydum bir şadâ-yı âh
Şanırsam rûy-ı kâğızda tecellî eylemiş Allâh
Bu sırrıñ maḥrem-i esrârı olmuş Fevzî ʿâşıklar
Biz ise şâh-râh-ı ʿaşḳdan olduk hem daḥi güm-râh

34

Ḳıṭʿa

[Mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün]

- 1 Seniñ şân-ı kerimiñdir eyâ Şâh-ı rusul her dem
Şefâʿat eylemek Ḥaḳḳa gelirse ümmete bir ğam
Bu Fevzî ümmetiñde şimdi maġmûmdur ʿinâyet kı
Dil-i nâ-şadımı ğamdan ḥalâş et tâ ola ḥürrem

35

Ḳıṭʿa

[Mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün]

- 1 Emel-baḥşâ-yı herkes zât-ı pâkiñdir eyâ Mennân
Beni de nâʿil-i kām eyle kim olsun gönül şadân
Dü ʿâlemde şefiʿim evc mübârek zât-ı ʿulyâda
Ki anlar ism-i aʿzamla ḥabibiñdir daḥi Ḳurʿân

36

Ḳıṭʿa

[Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün]

- 1 Bārıñ ile yārıña bār olma yalvar Bārıñe
Çünkü andan ğayrısı raḥm etmez âh u zārıña
Kâşifüʾz-zar ancak Allâhdır hemîşe Fevziyâ
Etme vâkıf mâsivâyı göz göre esrârıña

37

Müfred

[Mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün mefāʿilün]

[16]

- 1 Eyā Fettāḥ der-i innā fetahnā⁸¹ yı küşād eyle
Amān feyz ü fütūḥlarla dil-i nā-şadı şād eyle

38

Ꞑuşadalı el-Ḥac İbrāhīm Efendi Ḥazretleriniñ Bir Beytini Tahmīs

[Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 İşbu miḥnet-ḥāneye bilmez iken kaçıp gelen
Ba'ḍehu bunda hezārān renc ü miḥnetler bulan
Ḥāşılı encām-ı ḥāli bi'l-'ayān görüp bilen
Bu müsāfir-ḥāneniñ fāniliğın fehm eyleyen
Ḥāne-i ḳalbinde Ḥaḳdan ğayrı miḥmān istemez

39

Müfred

[Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Her kim eyler beyt-i Ḥaḳka şıdık ile heft ṭavāf
Heft dūzaḥdan anı Mevlā eder luṭfen mu'āf

40

Müfred

[Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Ravza-i pāki ziyāret eyleseñ ger bir zamān
Feyz ü luṭfile eder Mevlā derūnuñ şādmān

41

Ḥātime

[Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün]

- 1 Kāffe-i āşārımı tevfiḳ-i Mevlā-yı Mu'ın
Etdi iblāğ yetmişe kim cümle te'lif-i güzün
Etdim ihdā cümlesin ihvānıma bil Fevziyā
Ḥamd ü şükr edip de ben lillāhi Rabbü'l-'ālemīn

Edirne Müfti-i Esbakı Ḳureyşī-zāde el-Ḥac Mehmed Fevzī Efendiniñ Revāyihü'l-fevāyih fī senāyihü'l-medāyih nām mecmū'a-ı manzūmesidür.

⁸¹ Şüphesiz biz sana apaçık bir fetih verdik. el-Fetih, 48/1.

Kaynakça

- Baybara, Neriman, “Kureyşî-zâde Mehmed Fevzî Efendi, Hayatı ve Eserleri” Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi SBE, Ankara 2007.
- Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, Haz. Mustafa Tatçı, Cemal Kurnaz, Bizim Büro Basımevi, Ankara: 2000.
- Erdoğan, Mehtap, “Fevzî, Mehmed”, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/fevzi-mehmed-mdbir>
- İnal, İbnülemin Mahmud Kemal, *Son Asır Türk Şairleri*, C.1, Haz. Müjgan Cunbur, AKMB Yayınları, Ankara: 1999
- Kiraz, Seydi, “İndi'nin Manzum Menasik-i Hacc'ı (İnceleme Metin, Dizin ve Sözlük)” Fenomen Yayınları, Ankara: 2020.
- Levend, Agah Sırrı, *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri*, TDK Yayınları, Ankara: 1960
- Mehmed Fevzî Efendi, *Revayihü'l-fevâiyih fî senâiyihü'l-medayih*, baskı yeri yok, tarihsiz.
- Mehmed Fevzi Efendi, *Hediyye-i Fevziyye*, baskı yeri yok, tarihsiz.
- Parlatır, İsmail, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Ankara: Yargı Yayınevi, 2016.
- Türkoğlu, Serkan, “Mehmed Fevzî Efendi ve Kudsiyyü's-sirac fî nazmi'l-mi'raç Adlı Eseri”, *Turkish Studies*, Volume 8/13, s. 1617-1644
- Uzun, Mustafa, *Dini Edebiyatımızın Son Temsilcilerinden Mehmed Fevzî Efendi ve Dini Mesnevileri*, Mârifet Yayınları, İstanbul: 1996.
- Uzun, Mustafa, “Fevzî Efendi Edirne Müftüsü”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, c.12, s.506-509.
- Uzun, Mustafa, “Mehmed Fevzî Efendi ve Mevlidleri”, *Mevlid Külliyyatı –Tanzimat'tan Günümüze- III*, DİB Yayınları, Ankara: 2016, s.59-108.
- Uzun, Mustafa, “Mevlid Edebiyatında Önemli Bir Son Devir Şairi: Mehmed Fevzî Efendi ve Mevlidleri”. *MÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 33, s. 87-128.
- Yeniterzi, Emine, “Na‘t”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA)*, c.32, s.436-437
- Yılmaz, Ömer, *Osmanlı Döneminde Tavash Bir Kazasker: Kureyşîzâde Mehmed Fevzî Efendi Hayatı-Eserleri-Fikirleri*, İzmir: 2014.
- Yiğiz, Uğur, “Edirne Müftüsü Mehmed Fevzî Efendi ve Hediyye-i Fevzî Adlı Eseri”, *International Journal of Filologia*, 3(4), 2020, s. 363-397.